

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 10, Sayı 26, Mart 2023 / Volume 10, Issue 26, March 2023

MANASTIRLI KADINLARIN GÜNDELİK YAŞAMLARINDA KULLANDIKLARI ARAÇ-GEREÇLER (1700-1730)

Tools Used By the Women of Manastir in Their Daily Lives (1700-1730)

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliř Tarihi/Received Date : 02.07.2022
Kabul Tarihi/Accepted Date : 02.11.2022
Sayfa/Pages : 199-223
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2023.240>

Zülfiye KOÇAK

(Doç. Dr.), Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis / Türkiye, e-mail: zulfiye62@hotmail.com, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0002-1352-9849>

Atıf/Citation

Koçak, Zülfiye, "Manastırlı Kadınların Gündelik Yaşamlarında Kullandıkları Araç-Gereçler (1700-1730)", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10/26, 2023, s. 199-223.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 10, Sayı 26, Mart 2023.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 10, Issue 26, March 2023.

ISSN: 2148-5704

MANASTIRLI KADINLARIN GÜNDELİK YAŞAMLARINDA KULLANDIKLARI ARAÇ-GEREÇLER (1700-1730)

Tools Used By the Women of Manastir in Their Daily Lives (1700-1730)

Zülfiye KOÇAK

Öz: Bir toplumun maddi kültür unsurlarından olup örf, adet, gelenek ve göreneklerinin göstergelerinden olan eşya kültürü, tarihsel süreçte çeşitli etkenlere bağlı olarak toplumdan topluma gelişmiş ve değişmiştir. Kültürel, dinî ve coğrafi yapıya göre şekillenen ev ve ev içi eşyaların tespiti ile bunların detaylı incelenmesi toplumun kültürel ve ekonomik yapısını belirlemeye, bireylerin üretim-tüketim alışkanlıklarını, gündelik yaşamlarını ve yaşam standartlarını ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada Makedonlar tarafından Bitola, Rumlar tarafından Monastirion, Sırlar tarafından Bitolj, Bulgarlar tarafından Bitolja, Yunanlılar tarafından Monastir veya Manastiryon, Türkler tarafından Manastır olarak anılan ve Makedonya'nın güneybatısında Pelister Dağı eteğinde, Pelagonia Ovası'nın güneybatı sınırında, Ege'den Adriyatik'e uzanan ve Roma döneminde, Roma ve Konstantinopolis'i birbirine bağlayan *Via Egnatia* adlı doğu-batı ticaret yolunun ortasında bulunan Manastır'da 1700-1730 yılları arasında kadınların gündelik yaşamlarında kullandıkları araç-gereçlerin neler olduğu ele alınmıştır. Çalışmanın ana kaynakları 1700-1730 yılları arasında Manastır Mahkemesinde tutulmuş 14 adet şer'iyeye sicil defterlerinde dağınık hâlde bulunan 98 adet kadın terekesidir. Üçü gayrimüslim olan bu kadın terekeleri gözden geçirilmiş ve bunlardan hareketle kadınlar tarafından gündelik yaşamda kullanılan araç-gereçlerin neler olduğu, hangi malzemelerden yapıldıkları ve fiyatları tespit edilmiş, bunların kadınların toplumsal konumlarına ve sahip oldukları servet miktarlarına göre değişip değişmediği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Manastır, Araç-Gereç, şer'iyeye Sicilleri, Tereke

Abstract: The ware culture is one of material culture components of a society and among indicators of its customs and traditions. It has evolved and changed from society to society in the historical process depending on various factors. Determination of house and household goods shaped based on cultural, religious and geographical structure and a detailed examination about them can help identify the society's cultural and economic structure and reveal people's output/consumption habits, day-to-day lives, and living standards. The city of Manastır is referred to as Bitola by the Macedonians, Monastirion by the Greeks of Turkish nationality, Bitolj by the Serbs, Bitolja by the Bulgarians, Monastir by Greeks, and Manastır by the Turks. The city is located at the foot of Pelister Mountain in southwestern Macedonia, southwestern borders of the Pelagonia Plain, and in the middle of *Via Egnatia*, an east-west trade route which stretches from the Aegean Sea to the Adriatic Sea and was used to connect Rome and Constantinople in the days of the Roman Empire. In this study, tools used by women in their daily life in the city of Manastır between 1700 and 1730 were examined. Primary sources of the study were 98 women's *tereke* (inheritance records) scattered throughout 14 *şer'iyeye* (registry books) that were kept by the Manastır court between 1700 and 1730. Three of the *tereke* belonged to non-Muslim women. Based on these, what tools women used in their day to day lives, what they were made from, and how much they were worth were determined. Whether or not the tools changed according to the social position of the women, and how much their wealth was worth was examined.

Key Words: Women, Manastır, Tools, şer'iyeye Registries, Tereke

Giriş

Günümüzde Bitola olarak bilinen Manastır Kuzey Makedonya Devleti'nin en büyük ikinci şehridir. Tarihî Makedonya Kralı Büyük İskender'in babası II. Filip tarafından MÖ IV. yüzyılda inşa edildiği düşünülen Herakleia kasabasına kadar inmektedir.¹ Şehir, kısa süreli el

¹ Krsitaq Prifti, "Manastır" *DİA* XXVII (Ankara 2003): 562; Cane Koteski and Nikola V. Dimitrov and Zlatko Jakovlev, *Bitola Region in Macedonia-Settlement* (Bitola: Lambert Academic Publishing, 2015), 11.

değiştirmelerle beraber Büyük Roma, Slav, Bulgar ve Doğu Roma hâkimiyetinde kalmış, daha sonra Sırp idaresine geçmiştir.² Buraya ilk Türk akınları ise MS II. yüzyılda İskitler tarafından yapılmış, Hun, Avar, Bulgar Türk Boyları, Peçenekler ve Kumanlar tarafından devam ettirilmiştir.³ XIV. yüzyılın ilk yarısında Aydınoğlu Umur Bey komutasındaki Türk denizcilerinin Manastır hududuna kadar seferler düzenlemesi, Osmanlı'nın bölgedeki ilerleyişini kolaylaştırmıştır. Zira Umur Bey'in yerini onun tavsiyesiyle Orhan Bey alacaktı.⁴ Orhan Bey zamanında Doğu Roma'daki taht kavgalarına karışan Osmanlılar, Kantakuzenos'un tahta oturmasına yardım ettikleri için Çimpe Kalesi'ne sahip olmuşlardı. Rumeli'de bir üs olarak teşkilatlandırılan bu kale Osmanlı Rumeli'sinin çekirdeğini oluşturmuştur.⁵ Bundan sonra belirli zaman aralıklarıyla düzenlenen seferlerle Malkara, İpsala, Vize, Edirne, Filibe, Köstendil ve İştıp gibi önemli kavşak noktaları ele geçirilerek Manastır'a kadar gidilmiştir.⁶

Manastır'ın Osmanlı egemenliğine alınması ise I. Murad'ın geçici süreliliğine askıya aldığı Rumeli harekâtına yeniden başladığı 1380 yılı sonrasına denk gelmektedir. Nitekim bu yılda gerçekleştirilen harekâtın temel nedenlerinden biri Epir bölgesi ile Teselya'nın fethini gerçekleştirecek ve Konstantinapolis'e giden yolların denetimini sağlayacak olan Manastır'ın alınmasıydı.⁷ 1382 yılında büyük bir ordu ile Vardar Nehri'ni geçen Timurtaş Paşa, Manastır üzerine yönelmiştir.⁸ Osmanlı kuvvetlerinin hangi yolu kullanarak Manastır'a gittikleri ve şehri ne zaman tam olarak ele geçirdiklerine dair net bir bilgi olmasa da⁹ bunun Pirlepe'nin alınmasından hemen sonra gerçekleştiği fikri öne çıkmaktadır.¹⁰

Manastır'ın ele geçirilmesiyle Balkanlar'daki Osmanlı hâkimiyeti sağlamaştırılmış, Arnavutluk seferleri için askeri harekât üssü oluşturulmuş ve Konstantinapolis'e giden yollarda denetim kurma şansı elde edilmiştir. Manastır, *Via Egnatia* ticaret yolunun ortasında bulunduğu için kısa sürede Osmanlı Rumeli'sinin en önemli şehirlerinden biri hâline gelmiştir. Şehirde kısa sürede kurum ve kuruluşların oluşturulan Osmanlı Devleti, buraya planlı olarak yaptığı iskânlarla Türk nüfusunun artmasını ve Türk şehir dokusunun hâkim olmasını sağlamıştır. Nitekim şehrin

² Mehmet Tevfik, *Manastır Vilayetinin Tarihçesi* (Manastır: Beyne'l-Milel Ticaret Matbaası, 1909), 22; İsmet Parmaksızoğlu, "Manastır" *Türk Ansiklopedisi XXIII* (Ankara: MEB Yay., 1976): 250.

³ Ali Ahmetbeyoğlu, "Hun Akınları Çağında Balkanlar", *Balkanlar El Kitabı I* içinde, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, (Ankara: Karam, Vadi Yay., 2006), 73; Osman Karatay, "Avar Hakimiyeti ve Balkanların Slavlaşması", *Balkanlar El Kitabı I* içinde, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, (Ankara: Karam, Vadi Yay., 2006), 91-92; Akdes Nimet Kurat, *Peçenekler*, haz. Ahsen Batur, (Ankara: TTK Yay., 2016), 155-156; Mualla Uydu Yücel, "Balkanlarda Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar", *Balkanlar El Kitabı I* içinde, der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, (Ankara: Karam, Vadi Yay., 2006), 212.

⁴ Tevfik, *Manastır Vilayetinin Tarihçesi*, s. 25; Ayşe Kayapınar ve Levent Kayapınar, "Anadolu Beylikleri ve Balkanlar", *İslam Tarihi ve Medeniyeti, Anadolu Beylikleri XI* içinde, (İstanbul: Sıyer Yay., 2018), 454.

⁵ Mehmet İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti" *Türkler IX* (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 2002): 154-156; M. Münir Aktepe, "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası" *İÜFTD II* (1950): 283-308.

⁶ İnbaşı, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", 155-156; Mehmet İnbaşı, "Makedonya'da Osmanlı Hâkimiyeti: Değişen ve Değişmeyen Kimlik", *Makedonya Sorunu Düünden Bugüne* içinde, der. Murat Hatipoğlu, (Ankara: ASAM Yay., 2002), 29.

⁷ Traian Stoianovich, "Osmanlı Hâkimiyetinde Via Egnatia", *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)* içinde, ed. Elizabeth A. Zachariadou, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999), 232.

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I* (Ankara: TTK Yay., 1998), 175.

⁹ Âşıkpaşazâde ve Oruç Bey 1385, İdris-i Bidlisi ve Hoca Sadeddin Efendi ise 1382 yılına işaret etmektedirler. Bkz. Derviş Ahmed Âşıkî, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, haz. Nejdî Öztürk, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay., 2013), 84-85; Oruç Bin Âdil, *Oruç Bey Tarihi*, haz. Nejdî Öztürk, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay., 2014), 28; İdris-i Bidlisi, *Heşt Bihişt I*, haz. Mehmet Karataş ve Selim Kaya ve Yaşar Baş, (Ankara: BETAV Yay., 2008), 354; Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't Tevârih I*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1992), 154; Çağdaş tarihçilerden Halil İnalıcık ise Osmanlı fetihlerinin tarihi Via Egnatia yolunu izleyerek gerçekleştirildiğini ifade etmiş, Osmanlı ordularının Serez, Manastır ve Ohri yolunu takip ederek 1385 yılında Arnavutluk kıyısına vardığını belirtmiştir. Bkz. Halil İnalıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Çakır (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2011), 17.

¹⁰ Aleksandar Matkovski ve Kemal Aruçi, "Makedonija vo Turskata Hronika Tadžut Tevarih od Hodža Sadudin-Efendi (1361-1520)", *Glasnik na Institut za Natsionalna Istorija XXIII/2-3* (Skopje: 1979): 208; Haluk Selvi ve Galip Çağ, *Geçmişten Günümüze Manastır Şehri* (Sakarya: SÜBUAM Yay., 2011), 36.

nüfusunun XVII. yüzyılda 10.000 ile 12.000, XVIII. yüzyılda ise 12.450 ile 18.675 arasında değiştiği ve büyük kısmının Müslümanlardan meydana geldiği ifade edilmiştir.¹¹

Nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu şehirde halkın hukuksal sorunlarını çözen Osmanlı kadısı aynı zamanda mahkemede gördüğü davaların kayıtlarını da tutturmuştur. Şer'iyeye Sicilleri veya Kadı Sicilleri adıyla da anılan bu kayıtlar, Manastır'ın siyasi, iktisadi, hukuki ve içtimai yapısını aydınlatacak bilgiler içermekle birlikte ölen kişilerin geride kalan miras ayrıntıları hakkında da önemli veriler sunmaktadır. Ölen kişilerin miras paylaşımlarının yer aldığı defterlere tereke, metrukât, muhalefat ve kassam defterleri denilmektedir. Kadı ve kassamlar tarafından yapılan miras dağılımları müstakil kassam defterlerine kaydedildiği gibi şer'iyeye sicillerine de kaydedilebilirdi. şer'iyeye sicillerine kaydedilen bu türden belgelerde; ölen kişinin kimliği, unvanı, mesleği, medeni durumu, eş ve çocuk sayısı, köle ve cariyeleri, ziynet eşyaları, kitapları, taşınır-taşınmaz tüm malları, mal ve eşya fiyatları, servet miktarları, geriye kalan her türlü alacak-verecek ilişkileri, mahkeme tarafından alınan harçlar ve miras taksimine dair bütün bilgiler yer almaktadır.¹² Dolayısıyla bu defterlerden hareketle bir toplumun maddi kültürünü oluşturan farklı unsurlar hakkında bilgi edinmek mümkündür. Maddi kültür unsurlarından olan araç-gereçler de bunlardandır.

1. Araç-Gereç Kültürü

Gündelik yaşamın ayrılmaz parçası olan araç-gereçler maddi kültür unsurlarındandır. Sadece modern dönemde değil insanın var olduğu dönemlerden beri insanlar gündelik yaşamlarında temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamı kolaylaştırmak amacıyla çeşitli araç-gereçlere ihtiyaç duymuşlardır. Nitekim insan, doğada bulunan herhangi bir maddeyi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirip yeni biçimiyle ondan yararlanan tek canlıdır.

İlk insan türünün Afrika'da başlayan yaşam serüveni, zaman içinde çevresel şartlara göre şekillenmiş ve değişmiştir. İnsan bu süreçte, sahip olduğu kültürü, ihtiyaç duyduğu alet ve diğer maddeleri bilgi düzeyi, yeteneği ve deneyimi oranında geliştirmiş ve çeşitlendirmiştir. Günümüze kadar gelen, bilgi, kanıt ve belgelere göre insanoğlu Neolitik Döneme kadar avcı-toplayıcılıkla yaşamını sürdürmüştür; çaytaşı, çakmaktaşı, obsidiyen gibi kaya parçalarından ve ağaç, diş, kemik ile boynuzlardan basit aletler yapmış ve kullanmıştır. Yerleşik düzene geçmeyle sürtme taş tekniğinin, Kalkolitik Dönemde bakırın, Tunç Döneminde ise tuncun insan hayatına girmesi araç-gereçlerin yapımını, yapım tekniğini ve türlerini değiştirmiştir.¹³

Anadolu'da geçmişte kullanılan araç-gereçlerle ilgili çalışmalar daha ziyade arkeologlar ve antropologlar tarafından yapılmaktadır.¹⁴ Osmanlı dönemiyle ilgili yapılan müstakil çalışmalar ise sınırlıdır. Kadınların gündelik yaşamlarında kullandıkları araç-gereçler çoğunlukla takı ve giyim-kuşam kültürü içerisinde değerlendirilmiştir. Kullanılan her türlü araç-gereçler kuşkusuz yaşamının bir ifadesi olup en az giysi ve takılar kadar önemlidir. Zira bu araç-gereçler kadınların ait olduğu toplum düzeyini yansıtmaktadır.

¹¹ Nick Anastovski, "Contestations Over Macedonian Identity 1870-1912" (PhD Thesis, Melbourne 2005), 195; Nikola V. Dimitrov and Cane Koteski and Dusho Josheski, *Bitola Region in Macedonia-Population* (Bitola: Lambert Academic Publishing, 2015), 116; Mesut Idriz, "Demographic Structure of the 18th Century Ottoman Rule in the Balkans: A Study of Judicial Records (Qādī Sijil) in Manastır" *IJISH* III/II (2020): 102; Gökhan Civelek, "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Manastır Şehri" (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2021), 87-89.

¹² Ahmed Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* XIV (2009): 21-22; Yunus Uğur, "Şer'iyeye Sicilleri" *DİA* XXXIX (İstanbul: TDV Yay., 2010): 8; Tahsin Özcan, "Muhalefat" *DİA* XXX (İstanbul: TDV Yay., 2005): 406-407.

¹³ Vahdet Özkoçak ve Galip Akın ve Timur Gültekin, "Ergonomik Açıdan İnsanın Tarih Öncesi ve Sonrası Teknolojileri İle Ürünlerinin Karşılaştırılması" *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi* 5 (Ergonomi 2016): 169-170.

¹⁴ Galip Akın ve Timur Gültekin ve Vahdet Özkoçak, "Geçmişten Günümüze Geleneksel Anadolu Mutfağın Kültürünün Gelişimi" *Antropoloji Dergisi* 30/5 (2015): 33-53; Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları* (İstanbul: Net Turistik Yay., 2007); Alaeddin Sabancı ve Sarp Korkut Sümer, *Ergonomi* (Ankara: Nobel Akademik Yay., 2011); Galip Akın, *Antropoloji ve Antropoloji Tarihi* (Ankara: Tiydem Yay., 2011).

Bu çalışmanın ana kaynaklarını oluşturan 98 kadın terekesinden 92'sinde çeşitli araç-gereçlerin kayıtlı olması bazı sınırlılıklara rağmen Manastırlı kadınların gündelik yaşamları hakkında bize önemli ipuçları vermektedir. İncelemeye konu olan kadınların 96'sı şehirde, 2'si köyde yaşamaktadır. Ayrıca kadınların 3'ü hariç tamamı Müslümandır. Bundan dolayı konu ele alınırken Müslüman kadınlar belirleyici olmuştur. Terekesinde araç-gereç kayıtlı olmayan kadınlardan üçü çocuk yaşta öldükleri için eşyalarının ayrıntıları kaydedilmemiş,¹⁵ Hatice bint-i Mehmed'in terekesi ise *evâni nuhâs maa eşyâ-i sâire* şeklinde genelleştirilerek yazılmıştır.¹⁶ Zeliha bint-i Murat ve Kerime bint-i Osman'ın terekelerinde giysi, takı ve tekstiller olmasına karşın herhangi türden bir araç-gereç kayıtlı değildir.¹⁷ Bu durum varislerin ve görevlilerin terekeden mal kaçırma ihtimalini akla getirmektedir.

Tereke defterlerinde yer alan araç-gereçler belirli bir düzen içerisinde kaydedilmemiş gelişigüzel yazılmıştır. Kayıtlarda araç-gereç isimleri, yapımında kullanılan madenler ve akçe cinsinden parasal değerleri belirtilmesine rağmen formları çoğunlukla belirtilmemiş, nadiren *dipli sahan*,¹⁸ *kurna leğen*,¹⁹ *kebir tencere*,²⁰ *pekmez tabası*,²¹ *pınar bakracı*²² veya *ateş küreği*²³ şeklinde ayrıntılara yer verilmiştir. Ayrıca bu araç-gereçler; eski ise *köhne*, yeni ise *cedid*, büyük ise *kebir*, küçük ise *sagir*, nakışlı ise *münakkaş* ve daha önce kullanılmış ise *müstamel* terimleriyle ifade edilmiştir.

Bu çalışmada kadınların kullandıkları araç-gereçler tanıtılacak ve bunların dağılımı ile çeşitliliği tespit edilecektir. Bu tespitlerin yapılabilmesi için tereke sahiplerinin ekonomik statülerinin belirlenmesi elzemdir. Bu bağlamda öncelikle terekeleri kendi içerisinde zengin, orta hâlli, fakir şeklinde kategorilere ayırmak gereklidir. Terekelerde 0 ile 10.000 akçe arası serveti olanlar fakir, 10.000 ile 50.000 akçe arası serveti olanlar orta hâlli ve 50.000 akçe ile üzeri serveti olanlar zengin kabul edilmiştir. Buna göre kadınların %44'ü fakir, %41'i orta hâlli, %15'i ise zengin sınıfına dâhildir.

2. Ev Araç-Gereçleri

Şer'iyeye sicillerinde yer alan ev satış akıtlarından Manastır'daki ev mimarisi hakkında fikir edinebilmekteyiz.²⁴ Kayıtlara göre evlerin müstemilat kısımları değişiklik gösterse de ev yerine *menzil*, tek katlı evler için *tahtani*, iki katlı evler için *fevkani* ifadeleri kullanılmıştır. Evler en az iki veya üç olmak üzere *beyt* yani oda, odaların açıldığı ve aile bireylerinin bir araya gelip sohbet ettikleri sofa olarak da bilinen *hayat*,²⁵ depolama alanı olarak kullanılan *kiler*, *ambar* ve *depo* olarak adlandırılan bölüm ve yemek pişirilen *matbah* kısımlarından oluşmaktaydı. Evlerin caddeye bakan giriş kapılarında, yağmurdan, güneşten korunmaya yarayan ve saman ya da kiremitten çatı ile örtülü *sundurma*²⁶ yer almaktaydı. Evler duvarlarla çevrili, içinde meyveli ve meyvesiz ağaçların bulunduğu avlu ve avluda yer alan fırın, ahır, kenife (tuvalet), otlukhane, çardak ve su kuyusundan oluşmaktaydı.

Bu kısımda Manastırlı kadınların kullandıkları araç-gereçler çeşitli kategorilere ayrılarak tanıtılacaktır. Tekstil eşyaları ayrı bir çalışma konusu olduğu için buraya dâhil edilmemiştir.

¹⁵ MŞS, 42, vk. 38/2; MŞS, 42, vk. 41/4; MŞS, 42, vk. 41/5.

¹⁶ Bakır kap-kacak ile çeşitli eşyalar. MŞS, 42, vk. 46/2.

¹⁷ MŞS, 38, vk. 8/1; MŞS, 42, vk. 36/1.

¹⁸ MŞS, 42, vk. 39/1.

¹⁹ MŞS, 42, vk. 55/2.

²⁰ MŞS, 43, vk. 11/1.

²¹ MŞS, 32, vk. 14/1.

²² MŞS, 36, vk. 10/3.

²³ MŞS, 32, vk. 14/1.

²⁴ MŞS, 31, vk. 4/4; MŞS, 31, vk. 13/4; MŞS, 33, vk. 4/1; MŞS, 36, vk. 4/1; MŞS, 36, vk. 7/6; MŞS, 38, vk. 7/5; MŞS, 38, vk. 13/4; MŞS, 42, vk. 8/4.

²⁵ Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yay., 1998), 142; Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III* (İstanbul: MEB Yay., 1971), 242.

²⁶ Zülfıye Koçak, *Manastır'da Hukuk ve Adalet Uygulamaları (1700-1730)* (Ankara: Gece Akademi, 2019), 225.

2.a. Oturma ve Yatak Odalarında Kullanılanlar

İçerisine çeşitli eşyaların yerleştirildiği dört köşe ve dikdörtgen kapaklı ev eşyası olan sandık,²⁷ 51 kadının terekesinde kayıtlara geçmiştir. Bu kadınların 27'si bir, 17'si iki, 4'ü üç ve 3'ü dört sandığa sahip olup 23'ü fakir, 21'i orta ve 7'si zengin sınıfındandır. Dört sandığı olan kadınlardan Revane; biri 36, diğeri 13 akçe değerinde iki ekmek sandığa, 24 akçe değerinde bir köhne sandığa ve 9 akçe değerinde bir sagir tahta sandığa,²⁸ Ayşe; 6 akçe değerinde formu belirtilmeyen bir sandığa, 13 akçe değerinde iki köhne sagir sandığa ve 31 akçe değerinde bir tahta kebir sandığa,²⁹ Ümmühan ise; biri 180, diğeri 23 akçe değerinde formu belirtilmeyen iki sandık ile biri 17, diğeri 8 akçe değerinde iki köhne sandığa sahiptir.³⁰ Revane'nin servet miktarı 16.934, Ayşe'nin 2.649 ve Ümmühan'ın 7.418 akçedir. Ekmek, tahta, sepet, ayaklı, mermer, sagir, kebir ve köhne türleri olan sandık fiyatları 6 ila 1.060 akçe arasında değişmektedir. En yüksek değer, 87.040 akçe servete sahip Safiye bint-i Mehmed Efendi'nin bir çift ayaklı sandığına,³¹ en düşük değer ise 23.676 akçe servete sahip Emine bint-i Süleyman'ın formu belirtilmeyen sandığına verilmiştir.³² Safiye'nin sandığının Emine'ninkinden çok daha pahalı olması onun servet miktarı ve statüsüyle alakalı olmalıdır. Nitekim Safiye hem zengin sınıfındandı hem de babası efendi unvanına sahipti.

Sandıkla aynı görevi gören sanduka da sagir, köhne, tahta, kadife mum ve yedek çeşitleriyle 21 terekede kayıtlara geçmiştir. Sandukası olan kadınlardan 2'sinin dört, 6'sının iki, 2'sinin üç ve 11'inin bir sandukası olup 14'ü orta, 4'ü fakir ve 3'ü zengin sınıfındandır. Dört sandukası olan kadınlardan ilki Eyne Bey Mahallesi'nden Rabiahan bint-i Abdi Ağa, ikincisi Kara Oğlan Mahallesi'nden Safihan bint-i el-Hâc Mehmed Efendi'dir. Rabiahan'ın formu belirtilmeyen iki sandukasına 1.200, iki kadife mum sandukasına 120,³³ Safihan'ın formu belirtilmeyen dört sandukasından ikisine 910, diğer ikisine 600 akçe değer yazılmıştır.³⁴ Kadınlardan Rabiahan 102.540, Safihan ise 327.910 akçe servete sahiptir. Bu serveti edinmelerinde hem babaları hem de kocalarının statüsü etkili olmuştur. Zira Rabiahan'ın kocası herhangi bir unvanla anılmazken babası ağa unvanıyla, Safihan'ın kocası zaim ve ağa, babası ise hem el-hâc hem efendi unvanıyla anılmıştır. En yüksek değer olan 1.200 akçe Rabiahan'ın formu belirtilmeyen iki sandukasına,³⁵ en düşük değer olan 6 akçe ise Emine'nin köhne sandukasına verilmiştir.³⁶ Rabiahan'ın servet miktarı 102.540, Emine'ninki ise 1.600 akçedir. Rabiahan'nın sandukasının Emine'nin sandukasından pahalı olması Emine'ninkinin köhne olmasından kaynaklı olsa da Rabiahan'ın servet miktarının Emine'den altmış dört kat fazla olması da durumu ciddi şekilde etkilemiş olmalıdır.

Kamıştan, ince söğüt dalından veya samandan örülerek yapılan ve içerisine çeşitli malzemelerin konulduğu sepet,³⁷ 6 kadının terekesinde kayıtlıdır. Bu kadınlardan 4'ü bir, 1'i üç ve 1'i de dört sepete sahip olup hepsi orta sınıftandır. Dört sepeti olan Kara Debbağ Mahallesi'nden Revane'nin un sepetine 70, formu belirtilmeyen iki sepetine 6, köhne sepetine 1 akçe değer yazılmıştır.³⁸ Un, kaşık, müstamel ve köhne türleri olan sepet fiyatları 1 ile 96 akçe arasında değişmiştir. En pahalı sepeti Kasım Çelebi Mahallesi'nden Kadriye bint-i Ramazan,³⁹

²⁷ İsmet Tatar, *Kıbrıs Sandıkları* (Mersin: Mega Basım A.Ş., 2001), 34.

²⁸ MŞS, 36, vk. 10/3.

²⁹ MŞS, 38, vk. 4/6.

³⁰ MŞS, 40, vk. 76/2.

³¹ MŞS, 35, vk. 2/5.

³² MŞS, 40, vk. 77/3.

³³ MŞS, 40, vk. 42/4.

³⁴ MŞS, 42, vk. 32/4.

³⁵ MŞS, 42, vk. 32/4.

³⁶ MŞS, 43, vk. 6/5.

³⁷ İsmail Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Ankara: Yargı Yay., 2006), 1486.

³⁸ MŞS, 36, vk. 10/3.

³⁹ MŞS, 32, vk. 13/1.

en ucuz sepeti ise Kara Debbağ Mahallesi'nden Revane kullanmıştır.⁴⁰ Aradaki fiyat farkı Revane'nin sepetinin eski olmasından kaynaklıdır.

Sandık ve sepetlere benzer şekilde içlerine çeşitli eşyaların konulduğu kutular da 3 kadının terekesinde kayıtlıdır. Kutu sahibi kadınlardan Zeliha'nın bir kutusuna 15, Despo'nun dört kutusuna 15, Şerife'nin bir fincan kutusuna 3 akçe değer yazılmıştır.⁴¹ Bu kadınlardan Zeliha ve Şerife zengin, Despo ise fakir sınıfındandır. İçinde mücevher vb. değerli şeyler saklanan küçük, süslü sandık olan çekmece⁴² de Fatma bint-i Ahmed⁴³ ile Emine bint-i Mehmed'in terekesinde kayıtlıdır.⁴⁴ Toplam serveti 50.724 akçe olan Fatma'nın çekmecesine 36, toplam serveti 29.727 akçe olan Emine'nin çekmecesine 6 akçe değer yazılmıştır. Formu belirtilmeyen çekmeceler arasındaki fiyat farkının neden kaynaklandığı tam olarak bilinemesi de Fatma'nın servet miktarı ile kocasının ağa unvanına sahip olması pahalı bir çekmece edinmesinde etkili olmalıdır.

Evin çeşitli yerlerinde bulunan ve içine eşya, giyecek, yatak, mefruşat ve öteberi konmak üzere yapılmış raflı, çekmeceli, kapaklı mobilya veya duvara oyulmuş raflı, kapaklı göz olan dolap,⁴⁵ yalnızca Yakup Bey Mahallesi'nden Ümmühan bint-i Sinan'ın terekesinde formu belirtilmeden 125 akçe değeriyle kaydedilmiştir.⁴⁶

Manastır evlerinin ısınması ve aydınlatılması; şamdan, fener, fanus, kandil ve tandır gibi araç-gereçlerle sağlanıyordu. Şamdan; üzerine kandil, mum veya herhangi bir ışık kaynağı konulan, bunların etrafı kirletmemesi ve rahatça taşınabilmesi için genellikle bir altlık ile birlikte kullanılan aydınlatma aracıdır.⁴⁷ İncelenen terekelerin 60'ında yer alan bu aydınlatma aracının formuna dair hiçbir açıklama yapılmamış, sadece bir tanesi sagir olarak belirtilmiştir.⁴⁸ Şamdan sahibi kadınlardan 1'inin altı, 4'ünün üç, 15'inin iki ve 40'nın bir şamdanı olup 11'i zengin, 32'si orta ve 17'si fakir sınıfındandır. Altı şamdanı olan Emine bint-i Mehmed'in formu belirtilmeyen şamdanlarına 159 akçe değer yazılmıştır.⁴⁹ Formları belirtilmediği için maddi değerlerinin neye göre değiştiğini net olarak tespit edemediğimiz şamdan fiyatları 9 ile 303 akçe arasında değişiklik göstermiştir. Kara Debbağ Mahallesi'nden 231.701 akçe servete sahip Sare bint-i Halil'in terekesindeki şamdan en pahalı,⁵⁰ Sinan Bey Mahallesi'nden 29.728 akçe servete sahip Emine bint-i Mehmed'in terekesindeki iki şamdan en ucuz şamdan olarak kayıtlara geçmiştir.⁵¹ Sare'nin şamdanının pahalı olması, muhtemelen servet miktarının Emine'ninkinden yaklaşık sekiz kat fazla olmasından kaynaklıdır.

Her tarafı camla kaplı mum veya lamba mahfazası olan fener,⁵² yalnızca Şerife bint-i Abdullah'ın terekesinde 63 akçe değeriyle,⁵³ fener ile aynı görevi gören fanus da yalnızca Ümmühan bint-i İbrahim'in terekesinde 15 akçe değeriyle kayıtlara geçmiştir.⁵⁴ İçinde yağ ve fitil bulunan bir kaptan oluşan kandil,⁵⁵ 3 kadının terekesinde kayıtlıdır. Bu kadınlardan Rabiahan'ın kandili 6, Kadriye'ninki 4, Ayşe'ninki ise 2 akçedir.⁵⁶ Fener sahibi Şerife fakir,

⁴⁰ MŞS, 36, vk. 10/3.

⁴¹ MŞS, 42, vk. 41/6; MŞS, 39, vk. 46/1; MŞS, 33, vk. 3/2.

⁴² <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 3.06.2022.

⁴³ MŞS, 32, vk. 14/1.

⁴⁴ MŞS, 43, vk. 11/1.

⁴⁵ <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 22.06.2022.

⁴⁶ MŞS, 40, vk. 76/2.

⁴⁷ Celal Esat Arseven, *Sanat Ansiklopedisi IV* (Ankara: MEB Yay., 1947-50), 1852.

⁴⁸ MŞS, 36, vk. 4/7.

⁴⁹ MŞS, 43, vk. 11/1.

⁵⁰ MŞS, 43, vk. 63/2.

⁵¹ MŞS, 43, vk. 11/1.

⁵² Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 449.

⁵³ MŞS, 33, vk. 3/2.

⁵⁴ MŞS, 39, vk. 126/1.

⁵⁵ Zeynel Özlü, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep* (Gaziantep: Büyükşehir Belediyesi Yay., 2004), 167.

⁵⁶ MŞS, 39, vk. 51/3; MŞS, 37, vk. 12/1; MŞS, 38, vk. 4/6.

fanus sahibi Ümmühan orta, kandil sahibi Rabiahan ve Ayşe fakir, Kadriye ise orta sınıftandır. Evlerde ısınma amacıyla kullanılan tandır da yalnızca Kadriye bint-i Ali'nin terekesinde 9 akçe değeriyle kaydedilmiştir.⁵⁷ Aydınlanma ve ısınma araç-gereçleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiş yalnızca isim ve maddi değerleri kaydedilmiştir.

Öd ağacı, misk, ladin gibi ağaçlardan kıyılarak yapılan ve yakıldığı zaman güzel koku yayan buhurun (tütsü) yakılması için kullanılan araç buhurdandır.⁵⁸ Manastır'da 3 kadının terekesinde kayda geçen buhurdanlığın 101 akçe değerindeki en pahalısı Ali Çavuş Mahallesi'nden Hatice bint-i İbrahim'e aittir.⁵⁹ Firuz Bey Mahallesi'nden Ayşe'nin buhurdanlığı 80,⁶⁰ Eyne Bey Mahallesi'nden Ümmühan'ınkisi ise 38 akçedir.⁶¹ Buhurdanı olan kadınlardan Hatice 4.496, Ayşe 93.302, Ümmühan 90.044 akçe servete sahiptir. Bu üç kadın sahip oldukları buhurdanları muhtemelen evlerinin güzel kokması için kullanmışlardır. Zira İslam inancında buhur yakma, dinî emir değil sadece bir gelenektir.⁶²

İçine gül suyu konulan ve üst kısmındaki ince ağzından gül suyu serpmeye yarayan gülübdan,⁶³ 4 kadının terekesinde kayıtlara geçmiştir. Bu kadınlardan 2'si orta, 2'si zengin sınıftan olup 1'inin iki, diğerlerinin bir gülübdanı vardır. 327.910 akçelik servetiyle incelenen kayıtlara göre şehrin ikinci zengin kadını olan Safiyan bint-i el-Hâc Mehmed Efendi'nin sim micmeriyle⁶⁴ gülübdanına 2.000 akçe değer yazılmıştır.⁶⁵ Bunun dışında Hatice bint-i Piri'nin gülübdanı 30,⁶⁶ Şerife bint-i Davud'un iki gülübdanı 30⁶⁷ ve Zeliha bint-i Ahmed'in gülübdanı 19 akçedir.⁶⁸ Safiyan'ın gülübdanının diğerlerinden pahalı olması onun servet ve statüsüyle alakalıdır. Nitekim Safiyan'ın babası hem el-hâc hem de efendi unvanına sahipken kocası da zeamet tasarruf etmektedir. Günümüzdeki vazo görevini gördüğünü düşündüğümüz ve içine gül konulan cam güllük ise yalnızca Emine bint-i Mehmed'in terekesinde 101 akçe değeriyle kayıtlıdır.⁶⁹

İncelenen terekelerin 6'sında iskemleyle tesadüf edilmesi ilginçtir. İskemle şayet tahmin edildiği gibi oturak olarak kullanılmışsa bu durum bize Manastır'da XVIII. yüzyılın başlarında bazı evlerde klasik eşyaların yanı sıra Batı tipi mobilyaların kullanılmış olduğunu göstermektedir. İskemle sahibi kadınlardan 3'ü zengin, 3'ü orta sınıfa mensuptur. 19 akçe değerindeki en pahalı iskemle Eyne Bey Mahallesi'nden Ümmühan'ın,⁷⁰ 10 akçe değerindeki en ucuz iskemle ise Ali Çavuş Mahallesi'nden Şerma ile Kara Oğlan Mahallesi'nden Ayşe'nin terekelerinde kayıtlıdır.⁷¹ İki kadının terekesinde ise iskemle, faraş ile *iskemle ma'a faraş* şeklinde kaydedilmiş ve her ikisine de 12 akçe değer biçilmiştir.⁷²

Üzerine Kur'an-ı Kerim, kitap vs. konulmasına müsait masa veya küçük sıra olan rahle, Fatma bint-i Ahmed⁷³ ile Kadriye bint-i Ali'nin terekelerinde kayda geçmiştir.⁷⁴ Fatma'nın ağaç

⁵⁷ MŞS, 37, vk. 12/1.

⁵⁸ Zeki Kuşçuoğlu, "Milletlerin ve Dinlerin Ortak Mirası Buhurdanlar" *İlgi* 17 (İstanbul 1973): 21.

⁵⁹ MŞS, 36, vk. 2/2.

⁶⁰ MŞS, 39, vk. 54/3.

⁶¹ MŞS, 32, vk. 2/1.

⁶² Erdem Sargon, "Buhurdan" *DİA VI* (İstanbul: TDV Yay., 1992): 384.

⁶³ Serkan Gedük, "Osmanlı Saray Kültüründe Buhur ve Gülsuyu Geleneği", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-6* içinde (İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yay., 2013), 125.

⁶⁴ İçinde tütsü yakılan bir çeşit buhurdandır. Bkz. Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 1030.

⁶⁵ MŞS, 42, vk. 32/4.

⁶⁶ MŞS, 42, vk. 9/6.

⁶⁷ MŞS, 36, vk. 13/3.

⁶⁸ MŞS, 42, vk. 41/6.

⁶⁹ MŞS, 43, vk. 11/1.

⁷⁰ MŞS, 32, vk. 2/2.

⁷¹ MŞS, 32, vk. 13/2; MŞS, 36, vk. 12/1.

⁷² MŞS, 32, vk. 14/1; MŞS, 36, vk. 4/3.

⁷³ MŞS, 32, vk. 14/1.

⁷⁴ MŞS, 37, vk. 12/1.

rahlesine 12, Kadriye'nin formu belirtilmeyen iki rahlesine 21 ve *evrak-ı perişâni*⁷⁵ ile yazılıp formu belirtilmeyen diğer rahlesine 33 akçe değer yazılmıştır. Tek rahlesi olan Fatma zengin, üç rahlesi olan Kadriye orta sınıftandır.

Osmanlıda lüks eşyalardan sayılan ayna,⁷⁶ incelenen terekelerden 13'ünde formu belirtilmeden kayıtlara geçmiştir. 80 akçe değerindeki en pahalı ayna Eyne Bey Mahallesi'nden Ümmühan'ın,⁷⁷ 6 akçe değerindeki en ucuz aynalar ise Yakub Bey Mahallesi'nden Hatice, Hamza Bey Mahallesi'nden Nedo ve Hüseyin Subaşı Mahallesi'nden Emine'nin terekesinde kayıtlıdır.⁷⁸ Bu kadınlardan Ümmühan zengin, Hatice, Nedo ve Emine fakir sınıftandır. Ayna sahibi kadınların her birinin sadece birer aynası vardı ve 4'ü zengin, 4'ü orta ve 5'i fakir sınıftandır.

Lüks eşyalardan olduğu düşünülen saat de yalnızca Kara Oğlan Mahallesi'nden Safihan bint-i el-Hâc Mehmed Efendi'nin terekesinde 600 akçe değeriyle kayıtlıdır. Safihan'ın sahip olduğu bu sim saatin kol saati mi yoksa duvar saati mi olduğu belirtilmemiştir.⁷⁹

Daha ziyade bebekleri uyutmak amacıyla kullanılan beşik⁸⁰ ise Revane'nin terekesinde 10 akçe değeriyle kayıtlıdır.⁸¹

2.b. Mutfaklarda Kullanılanlar

Manastır evlerinde mutfak, yemek pişirilen mekân olarak evin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Mutfak, fonksiyonu gereği hazırlama, pişirme ve servis gibi faaliyetleri karşılayacak unsurlara sahiptir. Bu unsurlar çoğunlukla mutfakta bulunan ocağın sağ ve sol taraflarında bulunan gözlerde, dolaplarda veya sergen tabir edilen, mutfağı tavana yakın yükseklikte çepeçevre dolanan raflarda saklanırdı.⁸² Manastırlı kadınların mutfaklarda kullandıkları eşyaların çeşitliliği maddi kültürün zenginliğini açıkça göstermektedir. Nitekim birçok mutfak eşyası, birbirine çok benzemesine veya çok yakın fonksiyonları yerine getirmesine rağmen farklı farklı isimlendirilmiş ve farklı amaçlar için kullanılmıştır. Mesela günümüzde kazan, sahan, sini, tepsi diye tek kelime ile ifade ettiğimiz yemek kaplarının hepsi değişik şekillerde adlandırılmış ve hangi amaçla kullanılıyorsa o isimle anılmışlardır.

Yapımında bakır, tunç, ağaç, taş, tahta, çam, cam gibi farklı malzemeler kullanılan mutfak eşyaları arasında bıçak, bakraç, evani, kazgan, tabe, tas, sahan, kahve ibriği, harani, tepsi, tencere, nalbeki, el değirmeni, sacayak, sac, maşa, güğüm, tekne, ekme teknesi, kumkuma, fincan, lenger, havan, sini, maşrapa, çanak, yağ bakracı, pınar bakracı, kapak, kefgir, kaşık, bardak, kâse, şiş, satır, fıçı, külüng, kalbur ve elek yer almaktadır.

Yemek malzemeleri, pişirilmeden önce hazırlanırken kullanılan araç-gereçler arasında kefgir, süzgülü, havan, satır, kıyma demiri, kıyma tahtası, lahm demiri, lahm tahtası ve bıçak gibi öğeler yer almaktadır. Yiyeceklerin sıvılarını süzmek için kullanılan delikli, genellikle yuvarlak biçimli mutfak kabı olan kevgir,⁸³ *kefgir* şeklinde 13 terekede kayıtlıdır. Kefgir sahibi kadınlardan 4'ü zengin, 6'sı orta, 3'ü fakir sınıftan olup 1'inin dört, diğerlerinin birer kefgiri vardır. Emine bint-i Sinan'ın ikisi 180, diğer ikisi 50 akçe değerinde dört kefgiri kayıtlara geçmiş, formlarına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Kefgirlerin 250 akçe değerindeki en

⁷⁵ İhmal edilmiş, karışık, dağınık, düzensiz anlamında kullanılmıştır.

⁷⁶ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile* (İstanbul: Pan Yay., 2001), 127.

⁷⁷ MŞS, 32, vk. 2/1.

⁷⁸ MŞS, 38, vk. 17/2; MŞS, 42, vk. 30/1; MŞS, 43, vk. 6/5.

⁷⁹ MŞS, 42, vk. 32/4.

⁸⁰ <https://sozluk.gov.tr/erişim-tarihi: 22.06.2022>.

⁸¹ MŞS, 36, vk. 10/3.

⁸² Ömer Demirel ve Adnan Gürbüz ve Muhittin Tuş, "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev Eşya ve Giyim Kuşam (XVI-XIX. yüzyıllar)", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II* içinde (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1992), 711.

⁸³ Priscilla Mary Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü* (İstanbul: Kitap Yay., 2017), 217.

pahalısını Ali Çavuş Mahallesi'nden Hatice bint-i Hüseyin,⁸⁴ 19 akçe değerindeki en ucuzunu Kara Debbağ Mahallesi'nden Hatice bint-i Mehmed kullanmıştır.⁸⁵ Bu iki kadının orta sınıftan olmalarına rağmen sahip oldukları kefgirler arasındaki fiyat farkının neden kaynaklandığını formları belirtilmediğinden tespit edilememiştir. Kefgir ile benzer işlev gören süzgeç de yalnızca Eyne Bey Mahallesi'nden Ümmühan'ın terekesinde 131 akçe olarak kayda geçmiştir.⁸⁶ Çeşitli malzemeleri dövmek için kullanılan havan, 30 kadının terekesinde kayıtlıdır. Bu kadınlardan Emine bint-i Süleyman'ın iki,⁸⁷ diğerlerinin birer havanı vardır. Havan sahibi kadınlardan 6'sı zengin, 17'si orta ve 7'si fakir sınıfındandır. *Havan maa dest* şeklinde kaydedilenlerin,⁸⁸ iki parçadan oluştuğu ve *dest* denilen parçanın elle tutulup ezme işleminde kullanılan kısım olduğu düşünülmektedir. Kayıtlara geçen havanlardan ikisi *havan maa dest*, biri de *tunç havan* olarak belirtilmiş, diğerlerinin formlarına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır. En pahalı havan 195 akçe değerinde olup Hatice bint-i Mustafa'nın,⁸⁹ en ucuz havan 32 akçe değerinde olup Hatice bint-i Mehmed'in terekesinde kayıtlıdır.⁹⁰ Et kesmek için kullanılan satır, Kasım Çelebi Mahallesi'nden Rabia'nın terekesinde 10,⁹¹ Yakub Bey Mahallesi'nden Despo'nun terekesinde 22 akçe değeriyle kayıtlıyken,⁹² kıyma yapmak için kullanılan kıyma demiri Yakub Bey Mahallesi'nden Ümmühan'ın terekesinde 8,⁹³ Emir Mahallesi'nden Emine'nin terekesinde *havan ma'a ayne ma'a kıyma demiri* şeklinde birlikte 115 akçe değeriyle kaydedilmiştir.⁹⁴ Yine kıyma işinde kullanılan kıyma tahtası da Hatice bint-i Hüseyin'in terekesinde 4 akçe değeriyle kayıtlıdır.⁹⁵ Et doğramak için kullanılan lahm tahtası Kara Debbağ Mahallesi'nden Revane'nin terekesinde 1 akçe,⁹⁶ eti pişirmeden önce dövme işi için kullanılan lahm demiri de yine aynı mahalleden Kadriye'nin terekesinde 7 akçe değeriyle kayıtlıdır.⁹⁷ Bir şeyleri kesmek ve doğramak için kullanılan bıçak, yalnızca Kara Debbağ Mahallesi'nden Fatma'nın terekesinde 300 akçe değeriyle kayıtlıdır.⁹⁸ Fatma'nın bu bıçağı ne amaçla kullandığı belirtilmemişse de simden yapılması onun süs amacıyla kullanılmış olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Bıçak, kılıç, hançer ve balta gibi keskin aletlerin muhafaza edildiği, bazı durumlarda bele asılan bir aksesuar olan kın⁹⁹ da 2 kadının terekesinde kayda geçmiştir. Bu kadınlardan Ali Çavuş Mahallesi'nden Şerife'nin biri 46, diğeri 120 akçe değerinde iki sim kını,¹⁰⁰ Eyne Bey Mahallesi'nden Şerife'nin ise 120 akçe değerinde bir sim bıçak kını vardı.¹⁰¹

Mutfakta pişirme işinde kullanılan araç-gereçler kazgan, harani, sahan, tencere, tabe, çömlek ve kepçedir. Bazı kayıtlarda bu kap kacaklara genel olarak *evânî-i nühasiye* denilmiştir.¹⁰² Evânî her türlü kap kacak anlamına gelmektedir.¹⁰³ Dibi düz, iki kulplu, çok miktarda yemek pişirmeye ya da bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap olan kazan 5 terekede çoğunlukla *kazgan* şeklinde geçmektedir.¹⁰⁴ Kazgan sahibi kadınlardan 1'i fakir, 2'si

⁸⁴ MŞS, 31, vk. 5/2.

⁸⁵ MŞS, 32, vk. 12/2.

⁸⁶ MŞS, 32, vk. 2/1.

⁸⁷ MŞS, 40, vk. 77/3.

⁸⁸ MŞS, 32, vk. 11/2; MŞS, 32, vk. 14/1.

⁸⁹ MŞS, 38, vk. 17/2.

⁹⁰ MŞS, 32, vk. 12/2.

⁹¹ MŞS, 31, vk. 9/3.

⁹² MŞS, 39, vk. 46/1.

⁹³ MŞS, 40, vk. 76/2.

⁹⁴ MŞS, 40, vk. 73/5.

⁹⁵ MŞS, 39, vk. 61/1.

⁹⁶ MŞS, 36, vk. 10/3.

⁹⁷ MŞS, 37, vk. 12/1.

⁹⁸ MŞS, 37, vk. 15/4.

⁹⁹ Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II* (İstanbul: MEB Yay., 1971), 266-267.

¹⁰⁰ MŞS, 33, vk. 3/2.

¹⁰¹ MŞS, 40, vk. 75/4.

¹⁰² MŞS, 42, vk. 11/5; MŞS, 42, vk. 32/4; MŞS, 42, vk. 46/2; MŞS, 42, vk. 61/4.

¹⁰³ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 117.

¹⁰⁴ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 203.

orta ve 2'si de zengin sınıftandır. İki tereke kaydında kazganların ağırlıkları kıyye¹⁰⁵ olarak verilmiş, bunlardan birinde kazgan ile tabe birlikte 13 kıyye olarak yazılmıştır.¹⁰⁶ Kazganlardan 301 akçe değerindeki en ucuzunu Şerife bint-i Abdullah,¹⁰⁷ 1.860 akçe değerindeki en pahalısını Hatice bint-i el-Hâc Mehmed Ağa kullanmıştır.¹⁰⁸ Hatice'nin kazganının Şerife'ninkinden pahalı olması 14 kıyye ağırlığından kaynaklıdır da Hatice'nin 51.331 akçe servete sahip olması da bunda etkili olmuştur. Zira Şerife 5.383 akçe servete sahip olup fakir sınıftandır. Yine kazganla aynı işlevi gören haranı/hereni de 31 terekede kayıtlıdır. Tereke sahiplerinin 1'i yedi, 3'ü iki ve diğerleri birer hereniye sahiptir. Hereni sahibi kadınlardan 5'i zengin, 16'sı orta ve 10'u fakir sınıftandır. Yedi herenisi olan Emine bint-i Mehmed'in dört kebir herenisine 720, üç sagir herenisine 513 akçe değer biçilmiştir.¹⁰⁹ Hereni fiyatları büyüklük veya küçüklük, yenilik veya eskilik ve yapıldıkları madde ile ağırlığına göre 211 ile 1.680 akçe arasında değişiklik göstermiş ve en ucuz hereniye 20.038 akçe servete sahip Kadriye bint-i Abdullah,¹¹⁰ en pahalı hereniye ise 231.701 akçe servete sahip Sare bint-i Halil kullanmıştır.¹¹¹

İçinde yemek ısıtılan ya da yumurta gibi şeyler pişirilen, derinliği az metal kap olan sahan, 62 kadın terekesinde; kebir, sagir, ayaklı, dipli, lengeri (büyük bakır sahan), kafesli, sofrası, tunç, Bosna ve münakkaş (işlenmiş, nakşedilmiş) türleriyle kayıtlara geçmiştir.¹¹² Sahanı olan 62 kadından 25'i fakir, 27'si orta ve 10'u zengindir. Kadınlardan 8'inin bir, 7'sinin iki, 9'unun üç, 5'inin dört, 6'sının beş, 2'sinin altı, 1'inin yedi, 5'inin sekiz, 3'ünün dokuz, 3'ünün on, 2'sinin on bir, 1'inin on iki, 2'sinin on üç, 1'inin on beş, 2'sinin on altı, 1'inin on sekiz, 2'sinin on dokuz, 1'inin yirmi sekiz ve terekelere göre şehrin ikinci zengin kadını olan Safihan bint-i el-Hâc Mehmed Efendi'nin ise otuz iki sahanı vardı.¹¹³ Safihan'ın bu sahanlarından 27'si dipli ve her kıyyesi 120 akçeden 54 kıyye ağırlığındadır. Bunların dışında 4 kıyye ağırlığında 5 tane de formu belirtilmeyen sahanı vardı. Safihan'ın sahanlarının toplam değeri 6.960 akçe olup terekesinin %2'sine karşılık gelmektedir. Sahan fiyatları büyüklüğüne, yapıldığı madenin türüne, kullanım amaçlarına ve ağırlığına göre 2.451 akçe ile 9 akçe arasında değişmiştir. Buna göre en yüksek değer Hatice bint-i el-Hâc Mehmed Ağa'nın 19 kıyye ağırlığındaki ayaklı sahanına,¹¹⁴ en düşük değer Hatice bint-i Süleyman'ın dipli sahanına biçilmiştir.¹¹⁵

İçinde yemek pişirilen metal kap olan tencere 72 terekede; sagir, kebir, kuzu, küçük, kapaklı ve kapaksız türleriyle kayıtlara geçmiştir. Tenceresi olan kadınlardan 30'unun bir, 24'ünün iki, 11'inin üç, 4'ünün dört, 1'inin beş, 1'inin altı ve 1'inin de yedi tenceresi vardı. Bir tencere sahibi kadınlardan; 18'i fakir, 10'u orta, 2'si zengin, iki tencere sahibi kadınlardan; 9'u fakir, 14'ü orta, 2'si zengin, üç tencere sahibi kadınlardan; 1'i fakir, 8'i orta, 2'si zengin sınıftandır. Beş ve beşten fazla tencere sahibi kadınların hepsi ise zengindir. Tencerelerden 41'i kapağıyla, 1'i bila-kapak, 3'ü kapaksız olarak kaydedilmiştir. Ancak birden fazla tencereye sahip olanların terekelerinde kapaklı olanların *tencere maa kapak* şeklinde belirtilip diğerleri hakkında sadece *tencere* ifadesinin kullanılması yalnız yazılanların kapaksız olduğuna işaret etmektedir. Oğul Paşa Mahallesi'nden Fatma bint-i İbrahim'in terekesinde ise sadece tencere kapağı 36 akçe değeriyle kayıtlıdır.¹¹⁶ Tencere fiyatları ağırlığına, yapıldığı madenin türüne,

¹⁰⁵ Okka, 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü: "Kıyye-i âşâri: Eski okka (1282 gr.)" "Kıyye-i cedîde: Yeni okka, kilo (1000 gr.). http://lugatim.com/erişim_tarihi:10.06.2022.

¹⁰⁶ MŞS, 36, vk. 13/3.

¹⁰⁷ MŞS, 33, vk. 3/2.

¹⁰⁸ MŞS, 40, vk. 78/1.

¹⁰⁹ MŞS, 43, vk. 11/1.

¹¹⁰ MŞS, 42, vk. 50/2.

¹¹¹ MŞS, 43, vk. 63/2.

¹¹² MŞS, 36, vk. 13/1; MŞS, 37, vk. 6/2; MŞS, 35, vk. 2/5; MŞS, 42, vk. 32/4; MŞS, 42, vk. 41/6; MŞS, 43, vk. 11/1; MŞS, 37, vk. 12/1; MŞS, 40, vk. 73/1; MŞS, 40, vk. 75/4; MŞS, 37, vk. 15/4; MŞS, 42, vk. 8/2; MŞS, 40, vk. 73/1; MŞS, 39, vk. 54/3; MŞS, 32, vk. 2/1.

¹¹³ MŞS, 42, vk. 32/4.

¹¹⁴ MŞS, 40, vk. 78/1.

¹¹⁵ MŞS, 39, vk. 75/1.

¹¹⁶ MŞS, 38, vk. 14/1.

büyüklüğüne ve kullanım durumuna göre 926 akçe ile 9 akçe arasında değişmiştir. Buna göre en yüksek değer Emine bint-i Ahmed Ağa'nın *kıyye 7, fi 130* şeklinde kaydedilen kapaklı kebir kuzu tenceresine,¹¹⁷ en düşük değer ise Emine bint-i Süleyman'ın formu belirtilmeyen tenceresine biçilmiştir.¹¹⁸

İçerisinde yemek pişirilen bir diğer eşya *tabe* olarak kayıtlara geçen tavadır. Tava 19 kadının terekesinde sagir, kebir, kapaklı, demir, bakır, pekmez, el ve lenger¹¹⁹ türleriyle kayıtlara geçmiştir.¹²⁰ Tava sahibi kadınlardan 15'i bir, 2'si iki ve 2'si üç tavaya sahiptir. Bir tava sahibi kadınlardan; 7'si fakir, 5'i orta, 3'ü zengin, iki tava sahibi kadınlardan; 1'i fakir, 1'i orta, üç tava sahibi kadınlardan ise 1'i zengin, 1'i orta hâllidir. Yapıldıkları madenin türüne, büyüklüğüne, ağırlığına ve kullanım durumuna göre fiyatları değişen tavalardan 700 akçe değerindeki en pahalısını Emine bint-i Ahmed Ağa,¹²¹ 20 akçe değerindeki en ucuzunu ise Ayşe bint-i Mustafa kullanmıştır.¹²² Emine'nin tavaasının Ayşe'ninkinden otuz beş kat daha pahalı olması her kıyyesi 100 akçe değerinde 7 kıyye bakırdan yapılmış olmasından kaynaklıdır. Üstelik Emine, Ayşe'nin 21.135 akçelik servetine karşılık 123.379 akçe servete sahipti ve hem babası hem de kocası ağa unvanıyla anılmıştır.

İçinde yemek pişirilen ve kışlık kıyma gibi yiyecekler saklanan çömlek,¹²³ yalnızca 2 terekede kayıtlıdır. Bunlardan Revane'nin 3 çömleğine 1,¹²⁴ Kadriye'nin testi ve çömleğine ise 12 akçe değer yazılmış başka da herhangi bir açıklama yapılmamıştır.¹²⁵

Çukur olanlar sıvı ve sulu yiyecekleri boşaltmak, düz olanlar yemekleri karıştırmak, delikli olanlar kaynayan sıvıların yüzeyinde biriken köpüğü temizlemek için kullanılan saplı mutfak gereci olan kepçe,¹²⁶ 14 terekede kayıtlara geçmiştir. Keping sahibi kadınlardan 1'inin üç, 3'ünün iki, 10'unun birer kepçesi olup 4'ü zengin, 8'i orta ve 2'si fakirdir. Kepinglerden yalnızca ikisinin sagir olduğu belirtilmiş diğerlerinin formlarına dair açıklama yapılmamıştır. Hatice bint-i İbrahim'in iki sagir kepçesi 14 akçe olup en ucuz kepçe,¹²⁷ Rabiahan bint-i Mustafa'nın kepçesi ise 111 akçe olup en pahalı kepçe olarak kayıtlara geçmiştir.¹²⁸

Lenger, çanak, kâse, tabak, tas, nalbeki, çatal, kaşık, bardak, maşraba çoğunlukla yemeklerin yenildiği aşamada kullanılan araç-gereçlerdendir. İçerisine pilav vb. pişmiş yemeklerin konulup sofraya getirildiği geniş kenarlı büyük, yayvan bakır ya da topraktan yapılan yemek kabı olan lenger,¹²⁹ sagir, kebir, kurna, kuzu ve sahan lenger türleriyle 55 terekede kayıtlara geçmiştir. Lenger sahibi kadınlardan 11'inin bir, 13'ünün iki, 10'unun üç, 2'sinin dört, 9'unun beş, 2'sinin altı, 3'ünün yedi, 1'inin dokuz, 1'inin on, 1'inin on üç, birinin on dört ve 1'inin de on altı lengeri vardı. On altı lengeri olan Şerife bint-i Hasan'ın toplam serveti 32.652 akçe olup formu belirtilmeyen beş lengerine 200, altı sagir lengerine 180, dört lengeri sahanına 200 ve bir kebir lengerine 15 akçe değer yazılmıştır.¹³⁰ Sahan fiyatları büyüklük, küçüklük ve türlerine göre 240 akçe ile 2 akçe arasında değişmiştir. Buna göre en

¹¹⁷ MŞS, 40, vk. 75/5.

¹¹⁸ MŞS, 40, vk. 77/3.

¹¹⁹ Yayvan ve kenarları geniş bakır kap. Bkz. Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 968.

¹²⁰ MŞS, 32, vk. 11/2; MŞS, 32, vk. 13/1; MŞS, 33, vk. 3/2; MŞS, 33, vk. 3/1; MŞS, 40, vk. 73/5; MŞS, 32, vk. 2/1; MŞS, 33, vk. 13/2; MŞS, 39, vk. 61/2.

¹²¹ MŞS, 40, vk. 73/5.

¹²² MŞS, 32, vk. 11/2.

¹²³ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 89.

¹²⁴ MŞS, 36, vk. 10/3.

¹²⁵ MŞS, 37, vk. 12/1.

¹²⁶ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 213.

¹²⁷ MŞS, 36, vk. 8/6.

¹²⁸ MŞS, 42, vk. 55/2.

¹²⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yay., 2011), 429.

¹³⁰ MŞS, 40, vk. 75/4.

yüksek değer Safiye bint-i Mehmed Efendi'nin kuzu lengerine,¹³¹ en düşük değer ise Kadriye bint-i Ramazan'ın formu belirtilmeyen lengerine verilmiştir.¹³²

Porselen tabak olan çanak,¹³³ sadece Kara Debbağ Mahallesi'nden Revane'nin terekesinde kayıtlara geçmiştir. Revane'nin formu belirtilmeyen altı çanağına 4, yine formu belirtilmeyen sekiz çanağına 4 ve köhne bir çanağına 1 akçe değer yazılmıştır.¹³⁴ Cam, çini ve topraktan yapılan derince kap olan kâse de sadece Emine bint-i Ahmed Ağa'nın terekesinde 2 tabak, 3 kâse 90 akçe şeklinde kayıtlara geçmiştir.¹³⁵ Çoğunlukla sulu yemeklerin konulduğu çanak ve kâsenin sadece bir kadının terekesinde bulunması bu gereçlerin yaygın kullanılmadığına işaret etmektedir. Çanak sahibi Revane 16.943 akçe servetiyle orta sınıfa mensupken, kâse sahibi Emine 123.379 akçe servetiyle zengin sınıfındandır.

İçine su, sulu şeyler ve çeşitli maddeler konan, madenden, ayaksız, derince, yayvan kap olan tas;¹³⁶ sim, hoşab, nühas, su, pirinç, cam, dipli, sagir, kebir, köhne, kapaklı, kapaklı hoşab ve kapaklı cam tas türleriyle 51 kadının terekesinde kayıtlara geçmiştir. Bu kadınlardan 26'sının bir, 11'inin iki, 5'inin üç, 2'sinin dört tası vardı ve 11'i zengin, 25'i orta, 15'i fakir sınıfındandır. Tas çeşitlerinden en yaygın kullanılanları hoşab ve su tasları ile cam ve sagir taslardı. Tas fiyatları büyüklük veya küçüklük, yapıldıkları madenin türü ve kullanım durumuna göre 710 akçe ile 7 akçe arasında değişmiştir. Buna göre en yüksek fiyat Emine bint-i Mehmed'in hoşab tasına,¹³⁷ en düşük fiyat Revane'nin su tasına yazılmıştır.¹³⁸ Tas ile benzer işlev gören ancak tasan daha az derin ve yayvan olan tabak da yalnızca 2 kadının terekesinde formu belirtilmeden kayıtlara geçmiştir. Bu kadınlardan ilki Eyne Bey Mahallesi'nden Ümmühan,¹³⁹ ikincisi Emir Mahallesi'nden Emine'dir.¹⁴⁰ 90.044 akçe servet sahibi Ümmühan'ın iki tabağına 100, 123.379 akçe servet sahibi Emine'nin iki tabak ve üç kâsesine 90 akçe değer yazılmıştır. Ufak tabak anlamına gelen nalbeki ise formu belirtilmeden Ali Çavuş Mahallesi'nden Şerma bint-i Sinan ile Arab Bey Mahallesi'nden Rabiahan bint-i Mustafa'nın terekesinde kayıtlıdır. İkisi de orta sınıfa mensup bu kadınlardan Şerma'nın iki nalbekisine 30,¹⁴¹ Rabiahan'ın iki nalbekisine 31 akçe değer yazılmıştır.¹⁴² Çatal ve kaşık da nadir kayıtlara geçen yemek gereçlerindedir. Çengal şeklinde kayıtlara geçen çatal yalnızca Revane'nin, kaşık ise Revane ile Kadriye'nin terekelerinde kayıtlıdır. İkisi de orta sınıfa mensup bu kadınlardan Revane'nin iki çatalına 11, sekiz kaşığına 3,¹⁴³ Kadriye'nin kaşık maa sepet şeklinde kaydedilen eşyalarına 7 akçe değer yazılmıştır.¹⁴⁴ Su içmeye yarayan su bardağı da yalnızca 2 terekede kayıtlıdır. Bardak sahibi kadınlardan Revane'nin üç alaca bardağı 18, iki alaca bardağı 11,¹⁴⁵ Emine'nin bir Kütahi kürdan maa bardak şeklinde kaydedilen eşyası 110 akçe değerindedir.¹⁴⁶ Bardak gibi maşraba da su, şerbet, süt gibi içecekleri içmek veya daha büyük bir kaptan almak için kullanılan kulplu ya da saplı bir araçtır.¹⁴⁷ Oğul Paşa Mahallesi'nden Ayşe'nin maşrapası 31,¹⁴⁸ Eyne Bey Mahallesi'nden Ümmühan'ınki 81¹⁴⁹ ve aynı mahalleden Şerife'nin tas ile

¹³¹ MŞS, 35, vk. 2/5.

¹³² MŞS, 32, vk. 13/1.

¹³³ Ömer Asım Aksoy, *Gaziantep Dilinin Tetkiki* (Gaziantep: Gaziantep Halkevi Basımevi, 1933), 96.

¹³⁴ MŞS, 36, vk. 10/3.

¹³⁵ MŞS, 40, vk. 73/5.

¹³⁶ <https://sozluk.gov.tr/erişim tarihi: 14.06.2022>.

¹³⁷ MŞS, 36, vk. 4/3.

¹³⁸ MŞS, 36, vk. 10/3.

¹³⁹ MŞS, 32, vk. 2/1.

¹⁴⁰ MŞS, 40, vk. 73/5.

¹⁴¹ MŞS, 32, vk. 13/2.

¹⁴² MŞS, 42, vk. 55/2.

¹⁴³ MŞS, 36, vk. 10/3.

¹⁴⁴ MŞS, 37, vk. 12/1.

¹⁴⁵ MŞS, 36, vk. 10/3.

¹⁴⁶ MŞS, 40, vk. 73/5.

¹⁴⁷ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 260.

¹⁴⁸ MŞS, 32, vk. 11/2.

maşrapası ise 60 akçe değerindedir.¹⁵⁰ Tabak, kaşık, çatal ve bardak gibi az bulunan sofraya araçlarının aynı kadınların terekelerinde yer alması dikkat çekmektedir.

Osmanlı toplumunda aile bireyleri bir arada yemek yediği için toplu kullanıma uygun sini, tepsi ve tablakalar da mutfak eşyası olarak terekelerde yerini almıştır. Ailenin ortak sofraya kültürünün göstergesi olan bu materyaller, bir düzen içinde servis ihtiyacını gidermekte kullanılmıştır.¹⁵¹ Üzerinde yemek yenen yuvarlak, alçak kenarlı bir nevi tepsi olan sini,¹⁵² 29 terekede börek, ağaç, kebir, sagir ve bakır türleriyle kayıtlara geçmiştir.¹⁵³ Sini sahibi kadınlardan 7'si zengin, 16'sı orta, 6'sı fakir sınıftan olup 27'sinin bir, 2'sinin iki sinisi vardı. Yapıldıkları maden türlerine, büyüklüğüne, ağırlığına ve kullanım amaçlarına göre fiyatları değişen sinilerden en pahalısı her kıyyesi 140 akçeden hesaplanan Rabiahan bint-i Abdi Ağa'nın 8 kıyye ve 1.120 akçe değerindeki kebir sinisiyken,¹⁵⁴ en ucuzu Hatice bint-i Hasan'ın 8 akçe değerindeki ağaç sinisidir.¹⁵⁵ Sini ile benzer işlevi olan tepsi de 70 terekede baklava, börek, balık, pide, kaşık, küçük, büyük, bakır ve tunç çeşitleriyle kayıtlara geçmiştir.¹⁵⁶ Tepsi sahibi kadınların 9'u zengin, 35'i orta ve 26'sı fakir sınıftan olup 23'ünün bir, 22'sinin iki, 14'ünün üç, 6'sının dört, 2'sinin beş, 1'inin altı, 2'sinin ise sekiz tepsisi vardı. Tepsi fiyatları da yapıldığı madenin türüne, büyüklüğüne, kullanım amaçları ve kullanım durumuna göre değişiklik göstermiştir. Buna göre en yüksek fiyat olan 330 akçe Hatice bint-i Hasan'ın terekesindeki kebir tepsisine,¹⁵⁷ en düşük fiyat olan 22 akçe Emine bint-i Mustafa'nın terekesinde formu belirtilmeyen tepsisine verilmiştir.¹⁵⁸ En pahalı tepsiyi kullanan Hatice'nin 90 akçe değerinde bir sagir tepsisi daha varken, en ucuz tepsiyi kullanan Emine'nin 381 akçe değerinde dört tane daha tepsisi vardı. Tahtadan tepsi anlamına gelen, tepsi ve siniyle benzer işlevi olan tablaka da Ayşe¹⁵⁹ ve Revane'nin¹⁶⁰ terekelerinde iki adet 15 akçe değerleriyle kayıtlıdır.

Mutfakta kullanılan ve kayıtlara sıkça geçen güğüm, bakraç, ibrik, küp, fiçı, kumkuma, kırbala, meşk, çömlek ve desti gibi eşyalar su ve diğer sıvıları korumak ve depolamak için kullanılıyordu. Kulplu, kapaklı bazen gaga ağızlı veya musluklu bakır kap olan güğüm,¹⁶¹ 45 kadının terekesinde sagir ve kebir türleriyle kayıtlara geçmiştir. Güğüm sahibi kadınlardan 4'ünün iki, 41'inin bir güğümü olup 7'si zengin, 25'i orta ve 13'ü fakir sınıftandır. İki güğüm sahibi kadınlardan 2'si zengin, 2'si orta sınıfa mensuptur. Güğümlerin fiyatları büyüklüğüne göre 61 akçe ile 960 akçe arasında değişiklik göstermiştir. Buna göre en pahalı güğümü 231.701 akçe servet sahibi Sare bint-i Halil,¹⁶² en ucuz güğümü 9.360 akçe servet sahibi Hatice bint-i İbrahim kullanmıştır.¹⁶³ Süt gibi sıvı şeyler koymak ve kaynatmak için kullanılan küçük bakır kap olan bakraç,¹⁶⁴ 35 kadının terekesinde sagir, kebir, yağ, mum ve pınar bakracı türleriyle kayıtlıdır.¹⁶⁵ Bakracı olan kadınlardan 2'sinin üç, 6'sının iki, 27'sinin bir bakracı olup 4'ü zengin, 14'ü orta ve 17'si fakir sınıftandır. Türlerine, büyüklük veya küçüklük durumlarına

¹⁴⁹ MŞS, 32, vk. 2/1.

¹⁵⁰ MŞS, 33, vk. 3/1.

¹⁵¹ Fatma Aytamur Tekin, "1869-1878 Yılları Arasındaki Tereke Kayıtlarına Göre Milas'ta Sosyo-Ekonomik Hayat" (Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2020), 54.

¹⁵² Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 345.

¹⁵³ MŞS, 32, vk. 2/1; MŞS, 36, vk. 9/4; MŞS, 40, vk. 42/4; MŞS, 39, vk.75/1; MŞS, 31, vk. 5/2.

¹⁵⁴ MŞS, 40, vk. 42/4.

¹⁵⁵ MŞS, 36, vk. 9/4.

¹⁵⁶ MŞS, 40, vk. 73/5; MŞS, 32, vk. 13/1; MŞS, 32, vk. 12/2; MŞS, 33, vk.3/1; MŞS, 33, vk. 3/2; MŞS, 39, vk. 61/1; MŞS, 39, vk. 54/3; MŞS, 40, vk. 75/4.

¹⁵⁷ MŞS, 36, vk. 8/2.

¹⁵⁸ MŞS, 39, vk. 2/2.

¹⁵⁹ MŞS, 38, vk. 4/6.

¹⁶⁰ MŞS, 36, vk. 10/3.

¹⁶¹ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 134.

¹⁶² MŞS, 43, vk. 63/2.

¹⁶³ MŞS, 36, vk. 8/6.

¹⁶⁴ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 44.

¹⁶⁵ MŞS, 31, vk. 7/3; MŞS, 36, vk. 10/3; MŞS, 32, vk. 14/1; MŞS, 31, vk. 3/2.

göre fiyatları değişen bakraçların 250 akçe değerindeki en pahalısını Fatma bint-i Hüseyin,¹⁶⁶ 3 akçe değerindeki en ucuzunu Şerife bint-i Abdullah kullanmıştır.¹⁶⁷ Aradaki fiyat farkı Şerife'nin bakracının mum bakracı olmasından kaynaklanmaktadır. Zira mum bakracı diğer bakraçlara göre oldukça küçüktür. Daha ziyade bakırdan yapılan su kabı olan ibrik; el ibriği, köhne, kebir, sagir çeşitleriyle 25 kadının terekesinde kayıtlıdır. Bu kadınlardan 19'u bir, 5'i iki ve 1'i altı ibriğe sahip olup 3'ü zengin, 13'ü orta ve 9'u fakir sınıfındandır. Formu belirtilmeyen altı ibriğine 100 akçe değer biçilen Ayşe bint-i Hasan, 2.330 akçe servete sahiptir.¹⁶⁸ Kullanım durumu ile büyüklük veya küçüklüğüne göre değişen ibrik fiyatları 14 akçe ile 145 akçe arasında değişmiştir. Buna göre en pahalı ibriği 15.759 akçe servete sahip Ümmügülsüm bint-i Halil,¹⁶⁹ en ucuz ibriği 9.297 akçe servete sahip İsmihan bint-i Abdullah kullanmıştır.¹⁷⁰ Ağzı dar, gövdesi şişkin toprak kap olan küp, mutfak ya da kilerde toprağa gömülmek suretiyle içindeki suyun yazın soğuk kalması sağlanırdı. İçi sırlı küplerde turşu kurulur, daha küçüklerinde kışlık kıyma ve kavurma gibi yiyecekler saklanır, bazılarında da boza yapılırdı.¹⁷¹ Manastırlı 10 kadının terekesinde sirke, pekmez, buğday küpü, büyük-küçük ve eski türleriyle kayıtlara geçmiştir.¹⁷² Küpü olan kadınlardan 5'inin bir, 2'sinin iki, 1'inin üç, 1'inin dört ve 1'inin de beş küpü olup 7'si orta hâlli, 3'ü zengindir. Kullanım amacı, kullanım durumu ve büyüklüğüne göre fiyatları 1 ile 32 akçe arasında değişen küplerin en pahalısı Hatice bint-i Hasan Ağa'nın,¹⁷³ en ucuzu Ayşe bint-i Abdullah'ın terekesinde kayıtlıdır.¹⁷⁴ Hatice'nin küpünün formuna dair bir açıklama yapılmamış, Ayşe'nin küpünün sagir olduğu yazılmıştır. Sirke, limon suyu, boza, turşu, tuzlanmış balık, havyar, pekmez, su ve yağ gibi yiyeceklerin konulduğu ve korunduğu kap olan fiçı,¹⁷⁵ yalnızca Revane ve Zeliha'nın terekelerinde kayıtlara geçmiştir. Revane'nin formu belirtilmeyen fiçılarında birine 140, diğerine 121 ve bir diğerine 100,¹⁷⁶ Zeliha'nın kebir fiçısına 500, sagir fiçısına 220 ve formu belirtilmeyen diğer fiçısına 300 akçe değer yazılmıştır.¹⁷⁷ Yine su koymaya yarayan dar ağızlı bardak ya da sürahi olan kumkuma (belbele),¹⁷⁸ yalnızca Ali Çavuş Mahallesi'nden Şerife bint-i Abdullah'ın terekesinde 64 akçe değerinde kayıtlıdır.¹⁷⁹ İçinde su taşınan büyük deri tulum olan kırba¹⁸⁰ da formu belirtilmeden kırba şeklinde 5 kadının terekesinde kayıtlıdır. Bu kadınlardan 2'si bir, 2'si iki, 1'i dört kırbalaya sahiptir ve 3'ü orta hâlli, 2'si fakir sınıfındandır. En yüksek fiyat olan 23 akçe Hatice bint-i Hasan'ın terekesindeki kırbalaya,¹⁸¹ en düşük fiyat olan 15 akçe Ümmühan bint-i Süleyman'ın terekesindeki dört köhne kırbalaya verilmiştir.¹⁸² Kırba ile aynı görevi gören meşk de¹⁸³ Hatice ile Revane'nin terekesinde kayıtlıdır. Hatice'nin yarım dirhem¹⁸⁴ meşkinde 42,¹⁸⁵ Revane'nin formu yazılmayan meşkinde 5 akçe değer yazılmıştır.¹⁸⁶

¹⁶⁶ MŞS, 37, vk. 15/4.

¹⁶⁷ MŞS, 33, vk. 3/2.

¹⁶⁸ MŞS, 36, vk. 7/10.

¹⁶⁹ MŞS, 37, vk. 6/2.

¹⁷⁰ MŞS, 36, vk. 9/3.

¹⁷¹ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 238.

¹⁷² MŞS, 40, vk. 77/3; MŞS, 42, vk. 51/2; MŞS, 37, vk. 12/1; MŞS, 36, vk. 9/4; MŞS, 38, vk. 4/6.

¹⁷³ MŞS, 36, vk. 9/4.

¹⁷⁴ MŞS, 38, vk. 4/6.

¹⁷⁵ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 121.

¹⁷⁶ MŞS, 36, vk. 10/3.

¹⁷⁷ MŞS, 42, vk. 41/6.

¹⁷⁸ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 52.

¹⁷⁹ MŞS, 33, vk. 3/2.

¹⁸⁰ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 218.

¹⁸¹ MŞS, 36, vk. 9/4.

¹⁸² MŞS, 40, vk. 76/2.

¹⁸³ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 266.

¹⁸⁴ Bir dirhem 3.207 g. Bkz. İnalçık, *Klasik Çağ*, 249.

¹⁸⁵ MŞS, 42, vk. 9/6.

¹⁸⁶ MŞS, 36, vk. 10/3.

Mutfak araç-gereçleri içinde kahve pişirilmesi, sunulması ve içilmesinde kullanılan ibrik, kahve tabağı ve fincan da bulunmaktadır. Bu eşyalar arasında ibrik 3 terekede kayıtlı olup en ucuzu 16, en pahalısı 56 akçedir.¹⁸⁷ İki terekede kayıtlı kahve tabağının biri 22, diğeri 17 akçeyken,¹⁸⁸ kahve fincanının biri 11, diğeri 2 akçedir.¹⁸⁹ Fincanların konulduğu fincan kutusu da yalnızca Şerife bint-i Abdullah'ın terekesinde 3 akçe değeriyle kayıtlıdır.¹⁹⁰

Yukarıda sayılanların dışında sacayak, sac, el değirmeni, un ağacı, şiş, maşa ve gelberi gibi çeşitli araç gereçler de mutfaklarda kullanılmıştır. Üzerine sac, tencere veya kazan yerleştirilen üçayaklı demir olan sacayağı,¹⁹¹ kebir ve köhne türleriyle bazen maşa bazen de şiş ile 24 terekede kayıtlıdır. Tereke sahibi kadınlardan 16'sı bir, 5'i iki, 1'i üç, 2'si dört sacayağa sahip olup 6'sı zengin, 9'u orta ve 9'u fakir sınıfındandır. Büyüklük veya küçüklük ve kullanım durumuna göre fiyatları 4 ile 95 akçe arasında değişen sacayakların en pahalısını 123.389 akçe serveti olan Emine bint-i Ahmed Ağa,¹⁹² en ucuzunu 23.676 akçe serveti olan Emine bint-i Süleyman kullanmıştır.¹⁹³ Üzerinde yufka, gözleme gibi hamur işleri pişirilen kubbeli kenarsız mutfak gereci olan sac,¹⁹⁴ köhne ve demir türleriyle 3 terekede kayda geçmiştir. Hatice'nin köhne sacı 10,¹⁹⁵ Nedo'nun demir sacı 60¹⁹⁶ ve Şerife'nin formu belirtilmeyen sacı 50 akçe değerindedir.¹⁹⁷ Hububat, susam gibi tohumları öğütmeye yarayan el değirmeni,¹⁹⁸ yalnızca Hatice bint-i Ramazan'ın terekesinde 90 akçe değeriyle,¹⁹⁹ muhtemelen oklava işlevi gören un ağacı da Revane'nin terekesinde 2,²⁰⁰ Ayşe'nin terekesinde 3 akçe değeriyle kayıtlıdır.²⁰¹ Et, kıyma, tavuk gibi yiyeceklerin ateşte pişirilirken geçirildikleri demir olan şiş, 14 terekede demir, kuzu, kebab türleri ile çoğunlukla yalnız bazen sacayak bazen de maşa ile kayıtlara geçmiştir. Şiş sahibi kadınlardan 1'inin altı, 1'inin dört diğerlerinin birer şişi vardı. Emine bint-i Mustafa'nın 408 akçe değerindeki kuzu şişi en pahalı,²⁰² Şerma bint-i Sinan ile Şerife bint-i Abdullah'ın 10 akçe değerindeki formu belirtilmeyen şişleri en ucuz şişlerdir.²⁰³ Çeşitli maddeleri tutmak için kullanılan maşa 33 terekede kayıtlıdır. Terekelerden 10'unda sacayak, 4'ünde kürek, 4'ünde katsiye(?), 2'sinde saçak, 1'inde balta ve diğerlerinde yalnız kayıtlı olup fiyatları 6 ile 70 akçe arasında değişmektedir. Sacayak ve kürek ile yazılanlar muhtemelen ateşi karıştırmak için kullanılmışlardı. Maşası olan kadınlardan 3'ünün iki, 29'unun bir ve Emine bint-i Ahmed Ağa'nın ise beş maşası vardı.²⁰⁴ Fırınlardan ekmek çıkarmak ya da ocak karıştırmak için kullanılan ucu kıvrık demir olan gelberi de²⁰⁵ 3 kadının terekesinde kayıtlıdır. Bu kadınlardan Şerma'nın gelberisi 3,²⁰⁶ Emine'ninki 10,²⁰⁷ Fatma'nın ateş küreği ve gelberisi ise 31 akçe değerindedir.²⁰⁸

¹⁸⁷ MŞS, 33, vk. 3/2; MŞS, 43, vk. 11/1.

¹⁸⁸ MŞS, 42, vk. 61/4; MŞS, 42, vk. 41/6.

¹⁸⁹ MŞS, 33, vk. 3/2; MŞS, 38, vk. 4/6.

¹⁹⁰ MŞS, 33, vk. 3/2.

¹⁹¹ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 327.

¹⁹² MŞS, 40, vk. 73/5.

¹⁹³ MŞS, 40, vk. 77/3.

¹⁹⁴ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 327.

¹⁹⁵ MŞS, 36, vk. 8/6.

¹⁹⁶ MŞS, 42, vk. 30/1.

¹⁹⁷ MŞS, 40, vk. 75/4.

¹⁹⁸ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 96.

¹⁹⁹ MŞS, 42, vk. 55/4.

²⁰⁰ MŞS, 36, vk. 10/3.

²⁰¹ MŞS, 38, vk. 4/6.

²⁰² MŞS, 39, vk. 2/2.

²⁰³ MŞS, 32, vk. 13/2; MŞS, 33, vk. 3/2.

²⁰⁴ MŞS, 40, vk. 73/5.

²⁰⁵ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 128.

²⁰⁶ MŞS, 32, vk. 13/2.

²⁰⁷ MŞS, 43, vk. 11/1.

²⁰⁸ MŞS, 32, vk. 14/1.

2.c. Banyo ve Temizlikte Kullanılanlar

Bu gruba dâhil edilen araç-gereçler kadınların gündelik yaşamlarında hamamlarda ve evin temizlik işlerini yaparken kullandıkları eşyalardır. Burada şunu belirtmek gerekir ki mutfak ve hamam gibi ilk bakışta birbiri ile uzak gibi görünen iki mekân, aslında pek çok ortak kullanılan eşyaya sahiptir. Bunlar kazan, ibrik, güğüm, testi, maşrapa ve leğen olup mutfak kısmında tanıtılanlar burada tekrarlanmayacaktır.

Kadınların hamamlarda kullandıkları eşyalar hamam tası, hamam leğeni ve leğendir. El yıkamak için kullanılan leğen-ibrik de bu gruba dâhil edilebilir. Hamamda su dökünmeye yarayan kap olan hamam tası, formu belirtilmeden 25 terekede kayıtlıdır. Tereke sahibi bu kadınların hepsi birer hamam tasına sahiptir ve 2'si zengin, 8'i orta, 15'i fakir sınıfındadır. Hamam taslarının en pahalısı 60 akçe olup Şerife bint-i Hüseyin,²⁰⁹ Şerife bint-i Hasan²¹⁰ ve Safihan bint-i el-Hâc Mehmed Efendi'nin,²¹¹ en ucuzu 16 akçe olup Gülistan bint-i Abdullah'ın terekesinde kayıtlıdır.²¹² Çamaşır yıkamak ya da içerisine oturularak banyo yapılan büyük yayvan kap olan hamam leğeni, 15 terekede formu belirtilmeden kaydedilmiştir. Hamam leğeni olan kadınların hepsinin birer leğeni olup 3'ü zengin, 8'i orta ve 4'ü fakir sınıfındadır. Hamam leğenlerinden 400 akçe değerindeki en pahalısını Şerife bint-i Hasan,²¹³ 50 akçe değerindeki en ucuzunu Kadriye bint-i Ramazan kullanmıştır.²¹⁴ Takım şeklinde olan leğen-ibrik el yıkamak için kullanılırdı. Bu takımdaki leğenin kenarı geniş ve orta çukuru üzerinde süzgeçli kapağı olurdu.²¹⁵ İncelenen terekelerden 29'unda kayıtlara geçmiş, sadece biri hakkında kebir sıfatı kullanılmış diğerlerinin formlarına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Leğen-ibrik sahibi kadınlardan 28'inin birer, Selimehan bint-i Ahmed'in ise 157 akçe değerinde formu yazılmayan bir leğen-ibriği ile 225 akçe değerinde bir kebir leğen-ibriği vardı.²¹⁶ Leğen-ibriği olan kadınların 5'i zengin, 15'i orta ve 9'u fakirdir. Leğen-ibrik takımının en pahalısı 341 akçe olup Ümmühan'ın,²¹⁷ en ucuzu 119 akçe olup Ümmügülsüm'ün terekesinde kayıtlıdır.²¹⁸ El yıkamak için kullanılan leğen-ibriğin dışında bir de sadece *leğen* şeklinde 33 terekede kayıtlı olan leğenler vardı. Bunların kurna leğeni, dipli leğen, kafesli leğen, sagir veya kebir leğen türleri olup hem mutfakta bulaşık hem banyoda çamaşır yıkamak için kullanılmışlardı. Bu türden leğeni olan kadınlardan 15'i kurna leğenine, 1'i kafesli leğene, 1'i dipli leğene, 1'i de sagir veya kebir leğene, diğerleri ise formu belirtilmeyen leğenlere sahip olup 6'sı zengin, 18'i orta hâlli ve 9'u fakirdir. Formlarına göre fiyatları değişiklik gösteren leğenlerin 500 akçe değerindeki en pahalısı Rabiahan bint-i Mustafa'nın kurna leğeni iken,²¹⁹ 75 akçe değerindeki en ucuzu Ümmühan bint-i Sinan'ın kebir leğenidir.²²⁰

Kadınların temizlik sırasında kullandıkları ve süprüntüleri toplamaya yarayan tahta veya tenekeden yapılmış kulplu kutu veya küçük kürek olan faraş,²²¹ Ümmühan'ın terekesinde 17 akçe değeriyse,²²² Fatma ve Emine'nin terekesinde ise iskemle ile beraber yazılmış ve her ikisine de 12 akçe değer biçilmiştir.²²³

²⁰⁹ MŞS, 36, vk. 13/1.

²¹⁰ MŞS, 40, vk. 74/4.

²¹¹ MŞS, 42, vk. 32/4.

²¹² MŞS, 42, vk. 29/3.

²¹³ MŞS, 40, vk. 75/4.

²¹⁴ MŞS, 32, vk. 13/1.

²¹⁵ Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, 243.

²¹⁶ MŞS, 42, vk. 8/2.

²¹⁷ MŞS, 32, vk. 2/1.

²¹⁸ MŞS, 42, vk. 27/1.

²¹⁹ MŞS, 42, vk. 55/2.

²²⁰ MŞS, 40, vk. 76/2.

²²¹ Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 437.

²²² MŞS, 32, vk. 2/1.

²²³ MŞS, 32, vk. 14/1; MŞS, 36, vk. 4/3.

2.d. Diğerleri

Bu başlık altında terekelerde sık rastlanmayan ve önceki bölümlerde yer almayan birtakım araç-gereçler ele alınacaktır.

Tarım ülkesi olarak tanımlanan Osmanlı Devleti'ndeki çiftçi ve zanaatkârlar, mesleklerini icra edebilmek için birtakım araç-gereçlere ihtiyaç duymuşlardı. Manastır'da kadınların bu türden yaptıkları işlerde kullandıkları araç-gereçler tereke defterlerinde yer almıştır. Bu kayıtlarda adı geçen alet-edevat verileri, bölgede yaşayan ailelerin hangi tarımsal üretim türleriyle uğraştıklarını ve hangi meslekleri icra ettikleri hakkında fikir vermektedir. Manastır tereke kayıtlarında yer alan araç-gereçler ziraat ve arazide kullanılanlar, bağ-bahçe ve tarlalarda kullanılanlar ve mesleki alanlarda kullanılanlar olmak üzere üç farklı kategoride sınıflandırılabilir.

Tarımsal faaliyetlerde kullanılan araçlardan saban ve saban demiri yalnızca 186.231 akçe servete sahip Zeliha bint-i Ahmed'in terekesinde kayıtlara geçmiştir. Zeliha'nın iki adet saban demirine 80, saban demiri ve saban alatına ise 150 akçe değer yazılmıştır.²²⁴ Saban, ekilmek istenen arazi ya da tarlayı çift hayvanları kullanılarak kazmaya yarayan ilkel tarım aletidir. Saban demiri, sabanın toprağı kazmaya yarayan sivri demir ucu iken saban alatının ise saban takımı olduğu düşünülmektedir. Zeliha'nın terekesinde 305 akçe değerinde bir pulluk demiri ve pulluk alatu da kayıtlara geçmiştir. Pulluk, saban ile aynı işlevi gören ağır demir,²²⁵ pulluk demiri toprağı kazan sivri uç, pulluk alatu ise muhtemelen pulluk takımıdır.

Ekin ve ot biçilmesi ile taşınmasında tırpan ve ot arabası gibi geleneksel aletler kullanılmıştır. Biçme işleminde oraktan büyük, basit bir tarım aleti olan tırpan kullanılmıştır. Tırpan, Emine bint-i Süleyman'ın terekesinde dareyle,²²⁶ Zeliha bint-i Ahmed'in terekesinde balta ve çapayla kayıtlara geçmiş ancak formuna dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır.²²⁷ Ürünlerin hasadından sonra taşıma işi ot arabası ya da araba olarak kaydedilen, el veya hayvan gücüyle yürüyen tekerlekli binitlerle yapılmaktaydı. Otluk arabası Ayşe bint-i Mustafa'nın terekesinde 325 akçe değeriyle kayıtlara geçmiştir.²²⁸ Zeliha bint-i Ahmed'in terekesinde ise araba dört farklı yerde kayıtlıdır. Zeliha'nın arabalarından birine 60, ikisine 180, diğer ikisine 120 ve on beş otluk arabasına 1.500 akçe değer yazılmıştır.²²⁹

Manastırlı kadınlar, hububat üretimi dışında evlerinin bahçelerinde veya bağlarında çeşitli tarımsal faaliyetlerle de uğraşmışlardı. Kayıtlara geçen ve bağ-bahçe işlerinde kullanılan çeşitli araç-gereçlerin varlığı bunu kanıtlamaktadır. Bu araç-gereçler, bitki ve ağaç diplerini kazmak ya da toprağı havalandırıp verimini arttırmak için kullanılan çapa, kazma, kürek gibi basit aletlerdir. Terekelerin 13'ünde geçen çapanın 32 akçe değerindeki en pahalısını Emine bint-i Mehmed,²³⁰ 10 akçe değerindeki en ucuzunu Hatice bint-i Ramazan kullanmıştır.²³¹ Terekesinde kazma olan kadınlardan Fatma'nın kazması 40,²³² Ümmühan'ın saçak kazması 61,²³³ Nedo'nun iki kazması 50 akçedir.²³⁴ Çoğunlukla tek başına, bazen maşa, bazen de gelberi ile 14 terekede kayıtlara geçen küreğin ateş küreği, demir ve köhne türleri vardı. Kürek sahibi kadınların hepsinin birer küreği olup 3'ü zengin, 6'sı orta ve 5'i fakirdir. Küreklerde en yüksek

²²⁴ MŞS, 42, vk. 41/6.

²²⁵ Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 1373.

²²⁶ MŞS, 40, vk. 77/3.

²²⁷ MŞS, 42, vk. 41/6.

²²⁸ MŞS, 32, vk. 11/2.

²²⁹ MŞS, 42, vk. 41/6.

²³⁰ MŞS, 43, vk. 11/1.

²³¹ MŞS, 42, vk. 55/4.

²³² MŞS, 36, vk. 52/4.

²³³ MŞS, 39, vk. 126/1.

²³⁴ MŞS, 42, vk. 30/1.

değer olan 45 akçe Vasfi'nin köhne küreğine,²³⁵ en düşük değer olan 9 akçe ise Şerife'nin formu belirtilmeyen küreğine yazılmıştır.²³⁶

Tereke kayıtlarında geçen balta, keser, kalkan, testere, çekiç, kerpeten, dahre, burgu, külüng, mızrak gibi kesici ve delici aletler farklı amaçlar için kullanılmıştır. Terekelerin 15'inde kayıtlara geçen baltanın en pahalısı 50 akçe olup Rabiahan'ın,²³⁷ en ucuzu 13 akçe olup Emine'nin terekesinde kayıtlıdır.²³⁸ Balta sahibi kadınların 14'ü tek baltaya sahipken, Emine bint-i Mehmed ikisine 50, ikisine 51, ikisine 26 akçe değer yazılan altı baltaya sahiptir.²³⁹ Keser 8 terekede kayıtlara geçmiştir. Kadınlardan 7'sinin bir, Ümmühan bint-i Sinan'ın ise üç keseri vardı. Ümmühan'ın keserlerinden birine 15, diğerine 23 ve kalkan ile kayıtlı olana 9 akçe değer yazılmıştır.²⁴⁰ Keserler içinde Safiye'nin formu belirtilmeyen 500 akçe değerindeki keseri en pahalı,²⁴¹ Ayşe'nin 3 akçe değerindeki sagır keseri en ucuz keser olarak kayıtlara geçmiştir.²⁴² Testere, *destere* şeklinde Ümmühan'ın terekesinde 26,²⁴³ Nedo'nun terekesinde 6 akçe değeriyile yer almıştır.²⁴⁴ Nedo'nun terekesinde 15 akçe değerinde bir çekiç ve 20 akçe değerinde bir de burgu kayıtlıdır. Sinan Bey Mahallesi'nden Emine'nin çekiç ve kerpetenine 70 akçe değer yazılmıştır.²⁴⁵ Şerife bint-i Abdullah'ın daresi 14, iki burgusu 6 akçe değerindedir.²⁴⁶ Kasım Çelebi Mahallesi'nden Emine'nin köhne dare ve tırpanı ise 9 akçedir.²⁴⁷ Sivri ve uzun demirli taşçı kazması olarak tanımlanan külüng,²⁴⁸ Kadriye'nin terekesinde 20,²⁴⁹ Ümmühan'ın terekesinde 7,²⁵⁰ Revane'nin terekesinde ise *külüng topuz* şeklinde 6 akçe değeriyile kayıtlıdır.²⁵¹ Külüng sahibi kadınlardan Ümmühan'ın terekesinde 21 akçe değerinde bir de mızrak vardı.

Manastır'da tarımsal aletlerin varlığının yanında mesleki alanlara ait aletlerin varlığı da kayıtlara yansımıştır. Mesleki araç-gereçler hizmet alanına yönelik olup sayıları azdı. Bunlar tezgâh, tezgâh alatu, nalbant alatu ve nessacı. Bez, kilim vs. dokunan tezgâh Kadriye bint-i Abdullah'ın terekesinde 105,²⁵² Vasfihan bint-i Mehmed'in terekesinde 40 akçe değeriyile kayıtlara geçmiştir.²⁵³ Revane'nin terekesinde 153,²⁵⁴ Ümmühan'ın terekesinde 120 akçe olarak kaydedilen tezgâh alatının ise tezgâh takımı olduğu düşünülmektedir.²⁵⁵ Tezgâh sahibi Kadriye aynı zamanda 400 akçe değerinde nalbant alatına da sahiptir. Kadriye'nin terekesine ölen kocası Şahin'den intikal eden ve Camii-i Atik kurbunda bulunan bir nalbant dükkânının aylık 60 akçe kira geliri de kaydedilmiştir. Muhtemelen kocası öldükten sonra dükkân kiraya verilince oradaki nalbant alatu eve getirilmiştir. Dokuma aleti olduğu aldığı isimden anlaşılan nessac ise yalnızca Ümmühan bint-i Sinan'ın terekesinde 27 akçe değeriyile kaydedilmiştir.²⁵⁶

Manastırlı kadınların günlük hayatlarında biçki ve dikişte kullandıkları mikraz, düğme ve çuvaldız gibi araç-gereçler de tereke kayıtlarında yerini almıştır. Kesecek alet olan makas,

²³⁵ MŞS, 40, vk. 73/1.

²³⁶ MŞS, 33, vk. 3/2.

²³⁷ MŞS, 42, vk. 55/2.

²³⁸ MŞS, 43, vk. 11/1.

²³⁹ MŞS, 43, vk. 11/1.

²⁴⁰ MŞS, 40, vk. 76/2.

²⁴¹ MŞS, 35, vk. 2/5.

²⁴² MŞS, 38, vk. 4/6.

²⁴³ MŞS, 40, vk. 76/2.

²⁴⁴ MŞS, 42, vk. 30/1.

²⁴⁵ MŞS, 43, vk. 11/1.

²⁴⁶ MŞS, 33, vk. 3/2.

²⁴⁷ MŞS, 40, vk. 77/3.

²⁴⁸ Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, 948.

²⁴⁹ MŞS, 42, vk. 51/2.

²⁵⁰ MŞS, 40, vk. 76/2.

²⁵¹ MŞS, 36, vk. 10/3.

²⁵² MŞS, 42, vk. 51/2.

²⁵³ MŞS, 42, vk. 59/4.

²⁵⁴ MŞS, 36, vk. 10/3.

²⁵⁵ MŞS, 40, vk. 76/2.

²⁵⁶ MŞS, 40, vk. 76/2.

mikraz şeklinde 3 terekede kayıtlıdır. Bunlardan Hatice'nin terekesinde mikraz, pazubend ile 21 akçe,²⁵⁷ Revane'nin terekesinde zar ve iki divit ile 19 akçe,²⁵⁸ Ayşe'nin terekesinde ise keser ile 3 akçe kaydedildiği için fiyatlarını tespit etmek mümkün olamamıştır.²⁵⁹ Giyecek, yorgan vb. şeylerin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen düğme,²⁶⁰ 7 terekede kayıtlıdır. Düğmesi olan kadınlardan beşinin düğmeleri sim iken diğer ikisinin hangi maden ya da taştan yapıldığı belirtilmemiştir. Terekesinde 36 adet sim düğmesine 309 akçe değer biçilen Revane en fazla düğmeye sahip kadındır.²⁶¹ Dikme işinde kullanılan büyük iğne olan çuvaldız, yalnızca Emine bint-i Süleyman'ın terekesinde 28 akçe değeriyle kayıtlıdır.²⁶²

Gündelik yaşamda kadınlar ölçü ve tartı işlerinde kile ve endaze gibi aletler kullanmışlardır.²⁶³ Kile yalnızca Fatma'nın terekesinde 25,²⁶⁴ endaze de yalnızca Ümmühan'ın terekesinde 15 akçe değeriyle kayıtlıdır.²⁶⁵ *Nerdüban* olarak kaydedilen merdiven yalnızca Hatice'nin terekesinde 6,²⁶⁶ hayvanların boynuna veya ses çıkarması istenen yerlere asılan, içinde hareket eden küçük taneler bulunan madenî yuvarlak bir eşya olan çingirak²⁶⁷ ise yalnızca Ayşe'nin terekesinde 15 akçe değeriyle kayıtlıdır.²⁶⁸

Kadınların evlerinde duvarlara astıkları Kur'an-ı Kerim ve çeşitli duaların nazarlık olarak kullanıldığı ifade edilmişse de²⁶⁹ incelenen terekelerde Manastırlı kadınların hangi işlev için kullandıkları anlaşılmayan Mushaf-ı Şerif, Enam-ı Şerif ve Hamâiller tespit edilmiştir. Mushaf-ı Şerif Rabiha bint-i Abdi Ağa'nın terekesinde 360, Emine bint-i Ahmed Ağa'nın terekesinde 350, Şerife bint-i Hasan'ın terekesinde 200, Safiha bint-i el-Hâc Mehmed Efendi'nin terekesinde 1.000, Hatice Hatun bint-i el-Merhum Müftü el-Hâc Süleyman Efendi'nin terekesinde 240 ve Kadriye bint-i Ali'nin terekesinde biri 50, diğeri 90 akçe değeriyle kayıtlıdır.²⁷⁰ Bu kadınlardan Rabiha, Emine ve Safiha incelenen terekelere göre Manastır'da en zengin kadınlardı ve babaları ile kocalarının unvanlarına bakılırsa belirli bir statüye de sahiplerdi. Şerife ve Hatice orta sınıfa mensup olsalar da statü sahibiydiler. Zira Şerife'nin babası bir unvanla anılmamışsa da kocası Osmanlılarda kültürlü yüksek tabakaya mensup olanlar, ilmiye ricali, divan şairleri, kalem erbabı, Divan-ı Hümayun kâtipleri gibi genel olarak okumuş, bilgili kimseler için kullanılan çelebi unvanıyla anılmıştır.²⁷¹ Hatice'nin medenî durumu dul olmuş olsa da babası hem el-hâc hem de Osmanlılarda tahsil görmüş saygıdeğer ve itibar sahibi kimseler için kullanılan efendi unvanına sahiptir.²⁷² Mushaf sahibi kadınlardan Kadriye orta sınıfa mensup olup herhangi bir statüye sahip değildir. Emine ve Şerife'nin terekesinde muhtemelen saygıyı ifade etmek için *Mushaf-ı Şerif Hediyesi* ibaresi kullanılmıştır. Ayşe bint-i Muhammed'in terekesinde de *Hediye-i Kerem Allah* şeklinde 110 akçe değeriyle kaydedilen kitap da muhtemelen Mushaf-ı Şerif idi.²⁷³ Enam suresi ile çok okunan diğer bazı kısa Kur'an surelerinin bir araya getirilmesinden meydana gelen ve küçük boyda kitapçık olarak

²⁵⁷ MŞS, 36, vk. 8/2.

²⁵⁸ MŞS, 36, vk. 10/3.

²⁵⁹ MŞS, 38, vk. 4/6.

²⁶⁰ <https://sozluk.gov.tr/erişim tarihi: 25.06.2022>.

²⁶¹ MŞS, 36, vk. 10/3.

²⁶² MŞS, 40, vk. 77/3.

²⁶³ Kile: genellikle tahıl ölçmede kullanılan belirli hacimdeki kap, ölçek. Endaze: 65 santimetrelik uzunluk ölçüsü.

Bkz. <https://sozluk.gov.tr/erişim tarihi: 25.06.2022>.

²⁶⁴ MŞS, 39, vk. 52/4.

²⁶⁵ MŞS, 40, vk. 76/2.

²⁶⁶ MŞS, 42, vk. 55/4.

²⁶⁷ <https://sozluk.gov.tr/erişim tarihi: 25.06.2022>.

²⁶⁸ MŞS, 38, vk. 4/6.

²⁶⁹ Feriha Akpınarlı, "Anadolu'da Nazar ve Nazarlıklar", *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri I* içinde (Ankara: Kültür Bakanlığı Hagem Yay., 1996), 161.

²⁷⁰ MŞS, 40, vk. 42/4; MŞS, 40, vk. 73/5; MŞS, 40, vk. 75/4; MŞS, 42, vk. 32/4; MŞS, 42, vk. 66/3.

²⁷¹ Mehmet İpşirli, "Çelebi" *DİA VIII* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993): 259.

²⁷² Orhan F. Köprülü, "Efendi" *DİA X* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994): 455.

²⁷³ MŞS, 32, vk. 11/2.

tanımlanan Enam-ı Şerif,²⁷⁴ yalnızca Sare bint-i Halil'in terekesinde 87 akçe değeriyle kayıtlıdır.²⁷⁵ Sare ayrıca 63 akçe değerinde bir cilt İzhar, 855 akçe değerinde bir cilt Halebî, 66 akçe değerinde bir cilt Umum Cüz'î, 366 akçe değerinde bir cilt Birgivi Şerhi ve biri 51, diğeri 96 akçe değerinde Ecza-yı Perişani'ye sahiptir. Medenî durumu dul yazılan ve 231.701 akçe servete sahip Sare'nin bu kadar çok kitaba sahip olması dikkat çekmektedir. Sare'den sonra birden fazla kitaba sahip olan kadın Safihan bint-i el-Hâc Mehmed Efendi'dir. Sahifan Mushaf-ı Şerif'inin yanı sıra Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin (ö. 855 / 1451) Osmanlı dinî-tasavvufi kültürünün oluşmasına katkıda bulunan Muhammediye adlı manzum eserine de sahiptir. Bir cilt olan bu esere 300 akçe değer yazılmıştır.²⁷⁶ Hatice bint-i Mehmed'in terekesinde 13 akçe değeriyle kayıtlara geçen *Cüz'î Nebe Hediyesi* de²⁷⁷ XVII. yy. âlimlerinden Muhammed Mazlumzâde el-Hasekî'nin *Tefsir-i Cüz-i Nebe* isimli Osmanlı Türkçesi ile kaleme aldığı eseri olmalıdır.²⁷⁸ Muska, tılsım anlamına gelen hamailer üçgen, kare, dikdörtgen, yuvarlak bazen yıldız şeklinde olan mahfazalardır.²⁷⁹ Manastırlı kadınlardan ikisinin terekesinde hamail kayda geçmiş ancak ne amaçla kullanıldıklarına dair herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Hamail sahibi kadınlardan biri Yakup Bey Mahallesi'nden Ümmühan,²⁸⁰ diğeri Kara Debbağ Mahallesi'nden Kadriye'dir.²⁸¹ Ümmühan'ın hamailine 40, Kadriye'ninkine 3 akçe değer biçilmiştir.

Yüzün etrafındaki havayı hareket ettiren alet olarak tanımlanan yelpaze²⁸² de Bali Voyvoda Mahallesi'nden İsmihan'ın terekesinde 14 akçe değeriyle kayda geçmiştir.²⁸³ İsmihan'ın elinde taşıdığı bu yelpaze onun başındaki takke, saçına taktığı örenke ve beline bağladığı maden kuşakla şıklığını ve zarafetini tamamlamış olmalıdır.

Sonuç

Bu araştırmada Türkler tarafından Manastır olarak anılan ancak günümüzde Bitola olarak bilinen ve Kuzey Makedonya Devleti'nin en büyük ikinci şehri olan Manastır'da 1700-1730 yılları arasında kadınların gündelik yaşamlarında kullandıkları araç-gereçlerin neler olduğuna dair bazı tespitler yapılmıştır. Tereke kayıtlarında yer alan çoğu araç-gereç formlarının belirtilmemesi en büyük zorluk olarak karşımıza çıksa da bu kayıtlar kadınların gündelik hayatlarında kullandıkları araç-gereçler hakkında ipuçları vermektedir.

Manastırlı kadınlar gündelik yaşamlarında yatak ve oturma odalarında özellikle dağınıklığı önlemek için içerisine giysi, kumaş vb. şeylerin konulduğu sandık, sanduka, sepet, kutu ve dolap kullanmışlardı. Evlerde ısınma ve aydınlatmada en fazla sırasıyla şamdan, kandil, fener, fanus ve tandır; kötü kokuları yok etmek ve evlerin güzel kokmasını sağlamak için buhurdanlık, gelen misafirlerine ferahlık vermesi için ikram ettikleri kolonya ve gülsuyunu muhafaza etmek için gülabdan ve evlerin renkli ve güzel görünmesi için içerisine gül ve çiçekler konan güllük kullanılmıştır. Terekelerde kayıtlara geçen iskemle, Batı tipi mobilyaların kullanılmış olduğuna işaret etmektedir. Üzerine daha ziyade Kur'an ve kitap koymaya müsait masa veya küçük sıra olan rahleler ile beşikler de mobilya türünden diğer eşyalardandır. Osmanlıda lüks sayılan eşyalardan olan ayna ve saatler az kullanılmıştır.

Manastırlı kadınların gündelik yaşamlarında belki de en çok zaman geçirdikleri mekân olan mutfak, yemek pişirilen yer olarak evin en önemli bölümünü oluşturmuştur. Mutfak

²⁷⁴ <http://lugatim.com/erişim tarihi: 25.06.2022>.

²⁷⁵ MŞS, 43, vk. 63/2.

²⁷⁶ MŞS, 42, vk. 32/4.

²⁷⁷ MŞS, 42, vk. 24/4.

²⁷⁸ Ömer Faruk Yılmaz, "Muhammed Mazlumzâde El-Hasekî ve Tefsir-i Cüz-i Nebe İsimli Tefsiri" *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 7 (Nisan 2019): 73.

²⁷⁹ Melek Dikmen ve Kamile Çetin, "Klâsik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları" *bilig* 61 (2012): 83.

²⁸⁰ MŞS, 40, vk. 76/2.

²⁸¹ MŞS, 42, vk. 51/2.

²⁸² Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam Sözlüğü* (İstanbul: Sümerbank Yay., 1967), 243.

²⁸³ MŞS, 36, vk. 9/3.

fonksiyonu gereği hazırlama, pişirme ve servis gibi faaliyetleri karşılayacak unsurlara sahip olduğu için burada kullanılan araç-gereçler de çeşitlilik göstermiştir. Mutfakta pişirme aşamasından önce, hazırlık evresinde; kevgir, süzğü, satır, kıyma demiri, et demiri, et tahtası ve bıçak, pişirme esnasında; kazan, harani, sahan, tencere, tava, çömlek ve kepe, sunum aşamasında; tepsi, sini ve tablaka, yeme zamanında; tas, tabak, çanak, kâse, maşrapa, lenger, nalbeki, çatal, kaşık ve bardak kullanılmıştır. İçine su ve sıvı şeyler konulan güğüm, bakraç, ibrik, küp, fiç, kumkuma, kırkala, meşk, çömlek ve desti ile kahve için kullanılan ibrik, tabak ve fincan da mutfakta kullanılan diğer araç-gereçlerdir.

Manastırlı kadınlar banyo ve temizlik işlerinde hamam tası, hamam leğeni, leğen, leğen-ibrik ve faraş; biçki ve dikiş işlerinde mikraz, düğme ve çuvaldız; bağ, bahçe ve tarla işlerinde saban, pulluk, tırpan, çapa, kazma ve ot arabasının yanı sıra balta, keser, kalkan, testere, çekiç, kerpeten, dahre, burgu, külüng, mızrak gibi kesici ve delici aletler; ölçü ve tartı işlerinde ise kile ve endaze kullanmışlardır. Kadınların bazılarının başta İslam dininin kutsal kitabı olmak üzere çeşitli kitaplara sahip olmaları da önemli bir ayrıntıdır.

Gündelik hayatta kullanılan araç-gereçler kadınların sosyoekonomik düzeyini yansıtmakla beraber, onları kesin çizgilerle birbirinden ayırmamıştır. Nitekim iskemle, dolap, saat, rahle gibi az bulunan ya da kazgan, şamdan, buhurdan gibi bazı pahalı malzemeler hem servet ve statü sahibi kadınların hem de servet ve statüye sahip olmayan kadınların terekelerinde yer almıştır. Terekelerde rastlanan bir diğer konu da gündelik yaşamda sık kullanılması beklenen tandır, soba, kaşık, süpürge, faraş vs. gibi bazı araç-gereçlere az rastlanmış olmasıdır. Bu da kassam ve kadınların tereke yazımındaki ihmalkârlıklarını ya da mirasçılarının terekeden mal kaçırma ihtimallerini akla getirmektedir.

Bu çalışma Manastırlı kadınların servet ve statülerine göre gündelik yaşamlarını kolaylaştıran birtakım araç-gereç edindiklerini ancak bu durumun onları kesin çizgilerle birbirilerinden ayırmadığını ortaya koymuş, yapılan bazı tespitlerin de kültür tarihi konusunda çalışacak araştırmacılara bir pencere aralayabileceği ümit edilmektedir.

Kaynakça

A-Arşiv Kaynakları

30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42 ve 43 Numaralı Manastır Şer'ıyye Sicilleri.

B-Kaynak Eserler

Derviş Ahmed Âşıkî. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, haz. Nejdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay., 2013.

Hoca Sadeddin Efendi. *Tacü't Tevârih I*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1992.

İdris-i Bitlisî. *Heşt Bihişt I*, haz. Mehmet Karataş ve Selim Kaya ve Yaşar Baş, Ankara: BETAV Yay., 2008.

Oruç Bin Âdil. *Oruç Bey Tarihi*, haz. Nejdet Öztürk, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay., 2014.

C-Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmetbeyoğlu, Ali. "Hun Akınları Çağında Balkanlar". *Balkanlar El Kitabı I* içinde, 69-85. Ankara: Karam, Vadi Yay., 2006.

Akgündüz, Ahmed. "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'ıye Mahkemeleri ve Şer'ıye Sicilleri" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi XIV* (2009): 13-48.

- Akın, Galip ve Gültekin, Timur ve Özkoçak, Vahdet. “Geçmişten Günümüze Geleneksel Anadolu Mutfak Kültürünün Gelişimi” *Antropoloji Dergisi* 30/5 (2015): 33-53.
- Akın, Galip. *Antropoloji ve Antropoloji Tarihi*. Ankara: Tiydem Yay., 2011.
- Akpınarlı, Feriha. “Anadolu’da Nazar ve Nazarlıklar”. *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri I* içinde, 158-165. Ankara: Kültür Bakanlığı Hagem Yay., 1996.
- Aksoy, Ömer Asım. *Gaziantep Dilinin Tetkiki*. Gaziantep: Gaziantep Halkevi Basımevi, 1933.
- Aktepe, M. Münir. “Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası”, *İÜEFTD II* (1950): 283-308.
- Akurgal, Ekrem. *Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul: Net Turistik Yay., 2007.
- Anastovski, Nick, “*Contestations Over Macedonian Identity 1870-1912*” PHD Thesis, Melbourne, 2005.
- Arseven, Celal Esat. *Sanat Ansiklopedisi IV*. Ankara: MEB Yay., 1947-50.
- Aytamur Tekin, Fatma. “1869-1878 Yılları Arasındaki Tereke Kayıtlarına Göre Milas’ta Sosyo-Ekonomik Hayat” Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2020.
- Civelek, Gökhan, “XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Manastır Şehri” Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2021.
- Demirel, Ömer ve Gürbüz, Adnan ve Tuş, Muhittin. “Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev Eşya ve Giyim Kuşam (XVI.-XIX. yüzyıllar)”. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II* içinde, 705-755. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1992.
- Dikmen, Melek ve Çetin, Kamile. “Klâsik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları” *bilig* 61 (2012): 71-98.
- Dimitrov, Nikola V. and Koteski, Cane and Josheski, Dusho. *Bitola Region in Macedonia-Popuation*. Bitola: Lambert Academic Publishing, 2015.
- Gedük, Serkan. “Osmanlı Saray Kültüründe Buhur ve Gülsuyu Geleneği”. *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-6* içinde, 125-141. İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yay., 2013.
- Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yay., 1998.
- <http://lugatim.com/erişim tarihi: 10.06.2022>.
- <https://sozluk.gov.tr/erişim tarihi: 03.06.2022>.
- Idriz, Mesut. “Demographic Structure of the 18th Century Ottoman Rule in the Balkans: A Study of Judicial Records (Qādī Sijil) in Manastır” *IJISH*, III/II (2020): 98-104.
- İşın, Priscilla Mary. *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*. İstanbul: Kitap Yay., 2017.
- İnalçık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Klasik Çağ (1300-1600)*. çev. Ruşen Çakır. İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2011.
- İnbaşı, Mehmet. “Balkanlar’da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti”. *Türkler IX* içinde, 154-164. Ankara: Yeni Türkiye Yay., 2002.
- İnbaşı, Mehmet. “Makedonya’da Osmanlı Hâkimiyeti: Değişen ve Değişmeyen Kimlik”. *Makedonya Sorunu Düinden Bugüne* içinde, 27-44. Ankara: ASAM Yay., 2002.
- İpşirli, Mehmet. “Çelebi” *DİA VIII* (İstanbul: TDV Yay., 1993): 259.
- Karatay, Osman. “Avar Hâkimiyeti ve Balkanların Slavlaşması”. *Balkanlar El Kitabı I* içinde, 86-94. Ankara: Karam, Vadi Yay., 2006.

- Kayapınar, Ayşe ve Kayapınar, Levent. “Anadolu Beylikleri ve Balkanlar”. *İslam Tarihi ve Medeniyeti, Anadolu Beylikleri XI* içinde, 451-464. İstanbul: Siyer Yay., 2018.
- Koçak, Zülfıye. *Manastır’da Hukuk ve Adalet Uygulamaları (1700-1730)*. Ankara: Gece Akademi, 2019.
- Koçu, Reşad Ekrem. *Türk Giyim Kuşam Sözlüğü*. İstanbul: Sümerbank Yay., 1967.
- Koteski, Cane and Dimitrov, Nikola V. and Jakovlev, Zlatko. *Bitola Region in Macedonia-Settlement*. Bitola: Lambert Academic Publishing, 2015.
- Köprülü, Orhan F.. “Efendi” *DİA X* (İstanbul: TDV Yay., 1994): 455-456.
- Kurat, Akdes Nimet. *Peçenekler*, haz. Ahsen Batur, Ankara: TTK Yay., 2016.
- Kuşçuoğlu, Zeki. “Milletlerin ve Dinlerin Ortak Mirası Buhurdanlar” *İlgi 17* (İstanbul 1973): 21-23.
- Matkovski, Aleksandar ve Aruçi, Kemal. “Makedonija vo Turskata Hronika Tadžut Tevarih od Hodža Sadudin-Efendi (1361-1520)”, *Glasnik na Institut za Natsionalna Istorija XXIII/2-3* (Skopje: 1979): 203-233.
- Ortaylı, İlber. *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yay., 2001.
- Özcan, Tahsin. “Muhallefat” *DİA XXX* (İstanbul: TDV Yay., 2005): 406-407.
- Özkoçak, Vahdet ve Akın, Galip ve Gültekin, Timur. “Ergonomik Açıdan İnsanın Tarih Öncesi ve Sonrası Teknolojileri İle Ürünlerinin Karşılaştırılması” *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi 5* (ÖS: Ergonomi 2016): 167-173.
- Özlu, Zeynel. *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*. Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yay., 2004.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*. İstanbul: MEB Yay., 1971.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*. İstanbul: MEB Yay., 1971.
- Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yay., 2006.
- Parmaksızoğlu, İsmet. “Manastır” *Türk Ansiklopedisi XXIII* (Ankara: MEB Yay., 1976): 250-251.
- Prifti, Krsitaq. “Manastır” *DİA XXVII* (Ankara: TDV Yay., 2003): 562-563.
- Sabancı, Alaeddin ve Sümer, Sarp Korkut. *Ergonomi*. Ankara: Nobel Akademik Yay., 2011.
- Sargon, Erdem. “Buhurdan” *DİA VI* (İstanbul: TDV Yay., 1992): 384-385.
- Selvi, Haluk ve Çağ, Galip. *Geçmişten Günümüze Manastır Şehri*. Sakarya: SÜBUAM Yay., 2011.
- Stoianovich, Traian. “Osmanlı Hâkimiyetinde Via Egnatia”. *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)* içinde, 225-240. ed. Elizabeth A. Zachariadou, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1999.
- Tatar, İsmet. *Kıbrıs Sandıkları*. Mersin: Mega Basım, 2001.
- Tevfik, Mehmet. *Manastır Vilayetinin Tarihçesi*. Manastır: Beyne’l-Milel Ticaret Matbaası, 1909.
- Uğur, Yunus. “Şer’iyye Sicilleri” *DİA XXXIX* (İstanbul: TDV Yay., 2010): 8-11.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi I*. Ankara: TTK Yay., 1998.
- Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Tarih Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yay., 2011.

Yılmaz, Ömer Faruk. “Muhammed Mazlumzâde El-Hasekî ve Tefsir-İ Cüz-İ Nebe İsimli Tefsiri”. *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 7 (Nisan 2019): 73-86.

Yücel, Mualla Uydu. “Balkanlarda Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar”. *Balkanlar El Kitabı I* içinde, 185-214. Ankara: Karam, Vadi Yay., 2006.

Summary

Bitola is the second largest city in the Republic of North Macedonia today. It was brought under the rule of the Ottoman Empire during the reign of Murad I. Conquering of the city “Manastır” by the Ottoman Turks strengthened the sovereignty of Ottoman Empire in the Balkans. Moreover, it served both as a key military operations base for the Albanian campaigns, as well as -and most importantly- a point of supervision for all the roads leading to Constantinople. In the years to come, Turkmen groups settled there in a regular and planned manner from interior parts of Anatolia and the Taurus Mountains especially during the reigns of Murad II and Mehmed II so that Turkish population increased there within a short time. In parallel with that population growth, many mosques, inns, baths, bridges, imarets, and madrasas were built and a traditional Turkish-Islamic city texture became dominant. One of institutions and organizations established under the Ottoman administration was the court, which served to solve people’s legal problems. The Ottoman kadıs (judges) who served in the court were obliged to both solve legal matters according to rules of Sheria law and to keep case records. Such records (also referred to as Şer’iyye or Kadi Registries) contain information that clarify political, economic, legal and social structures of Manastır. During the uninterrupted 530-year sovereignty of Ottoman Empire, the Court of Manastır kept 185 şer’iyye registry books. Today, they are housed at North Macedonia’s Presidential State Archives (they originally were kept at the State Archives) for the benefit of researchers.

In this study, the settlements within the “township” of Botila/Manastır were examined and the early 18th century was selected upon time limitation. The most important factor in determining the date limit is that the şer’iyye registers can be followed uninterruptedly during this time. Primary sources of the study were 98 women’s *tereke*s (inheritance records) that were scattered throughout 14 şer’iyye registry books covering the time period of 30 years and involved inheritance information of the deceased people. Inheritance records (i.e. records of *metrukât or muhallefat*) contained very detailed information about the deceased’s identity, title, marital status, spouses and children (number), amount and distribution of wealth, movable and immovable property, cash, jewelry, books, debt/loan relations, slaves/concubines, dowry, alimony, money value, and the value/prices of various goods and objects. From this point of view, inheritance records are unique material culture resources. As a matter of fact, tools constitute one of key elements of material culture, which is one of two basic dimensions that shape the people’s values and attitudes within a society. They are objects that people encountered, interacted with, and used and are an indispensable aspect of material life. Tools, which are seemingly routine and ordinary parts of daily life, have been made and used not only in the modern era, but also since the existence of man. Inheritance records made us to determine what tools women in Manastır used at around the beginning of the eighteenth century.

Accordingly, Manastır’s women used chests, sarcophagus (*sanduka*), baskets, boxes, and cabinets in their bedrooms and living rooms. Likewise, they also preferred to use candlesticks, candles, lanterns, and tandoori ovens to heat and illuminate their homes, as well as censers, cologne, rosewater, rose water flask and rose bowl to make them smell nice and eliminate bad odors. The chair, which was recorded in six women’s inheritance, indicates that Western furniture was used at that time. Other furniture included “rahles” (reading desks) upon which the Quran and other books would have been read as well as cradles. Few records mentioned mirrors and watches, which were considered to be luxury items in the Ottoman Empire.

Manastır's women most likely spent the majority of their time in the kitchen. The kitchen was where food was prepared, cooked and served due to its function in the city of Manastır; therefore, it had the elements (objects) necessary to carry out those activities. They would have used strainers, drainboards, cleavers, mincing irons, meat irons, meat boards, and knives to prepare the food before cooking it. To cook, they used boilers, harani, frying pans, pots, pans, and ladles. And for presentation purposes, they used trays, sini (any round brass or copper tray used as a table for serving meals) and tablaka. For eating purposes, they used plates, bowls (chanak and kase), plates, pitchers, lengers, nalbekis, forks, spoons, and drinking glasses. Other kitchen tools with other functions included copper buckets, pitchers, earthenware water jugs, barrels, small pots, kırbalas, meshks, earthenware pot, crocks, plates, and cups.

For bathing and cleaning, Manastır's women used bath bowls, bath basins, basins, pitchers, and dustpans. For tailoring, they used mikrazs, buttons and awls. For gardening and farming, they used a range of cutting and piercing tools such as ploughs, plows, scythes, hoes, hacks, grass carts, axes, chipping hatchets, shields, saws, hammers, pliers, hand axes, drills, crowbars, and spears. For measuring and weighing processes, they used bushels and ells. In this study, we shall look at the monetary value of and materials from which these tools, and examine whether or not these traits varied according to the person/women in question's wealth and social status.

In this study, the prices of the tools used by women in their daily lives and the materials they were produced from were revealed and it was examined whether or not these features varied according to the amount of wealth and social status of women.